

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) Author(s):	Mynster, Jacob Peter.; indicit Jacobus Petrus Mynster.
Titel Title:	<u>Inaugurationem ... Georgii Hansen ... et Ditlevi Gotthardi Monrad, ... festo secundo Paschatis ... Disquisitio psychologica de memoria et reminiscentia</u>
Alternativ titel Alternative title:	Om Hukommelsen. En psykologisk Undersøgelse.
Udgivet år og sted Publication time and place:	Hauniæ : typis ... Jani Hostrup Schultz, 1849
Fysiske størrelse Physical extent:	VIII, 40 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

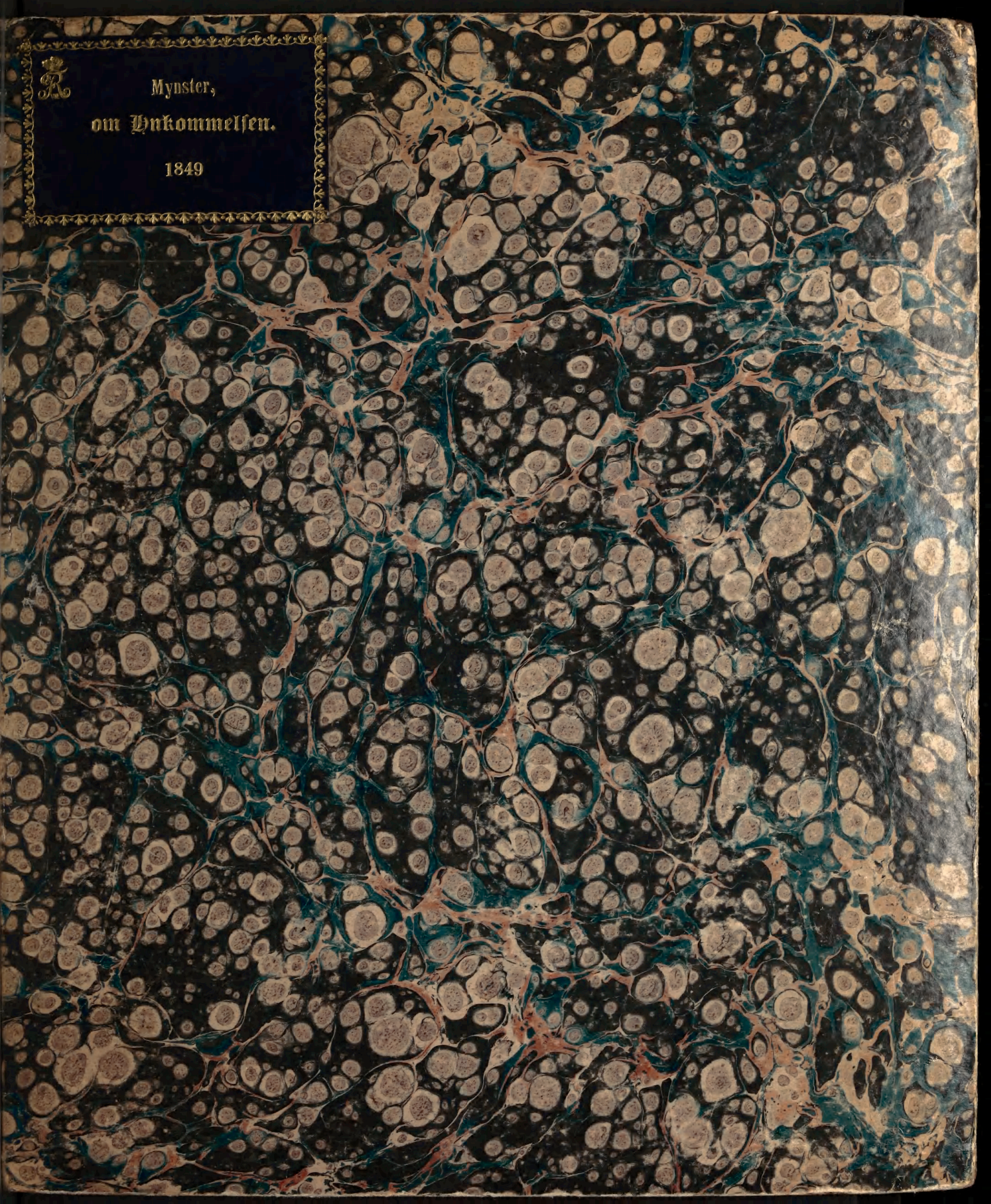
The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

R

Mynster,
om Dinkommelsen.

1849

14. - 182. - 4.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 14 4°

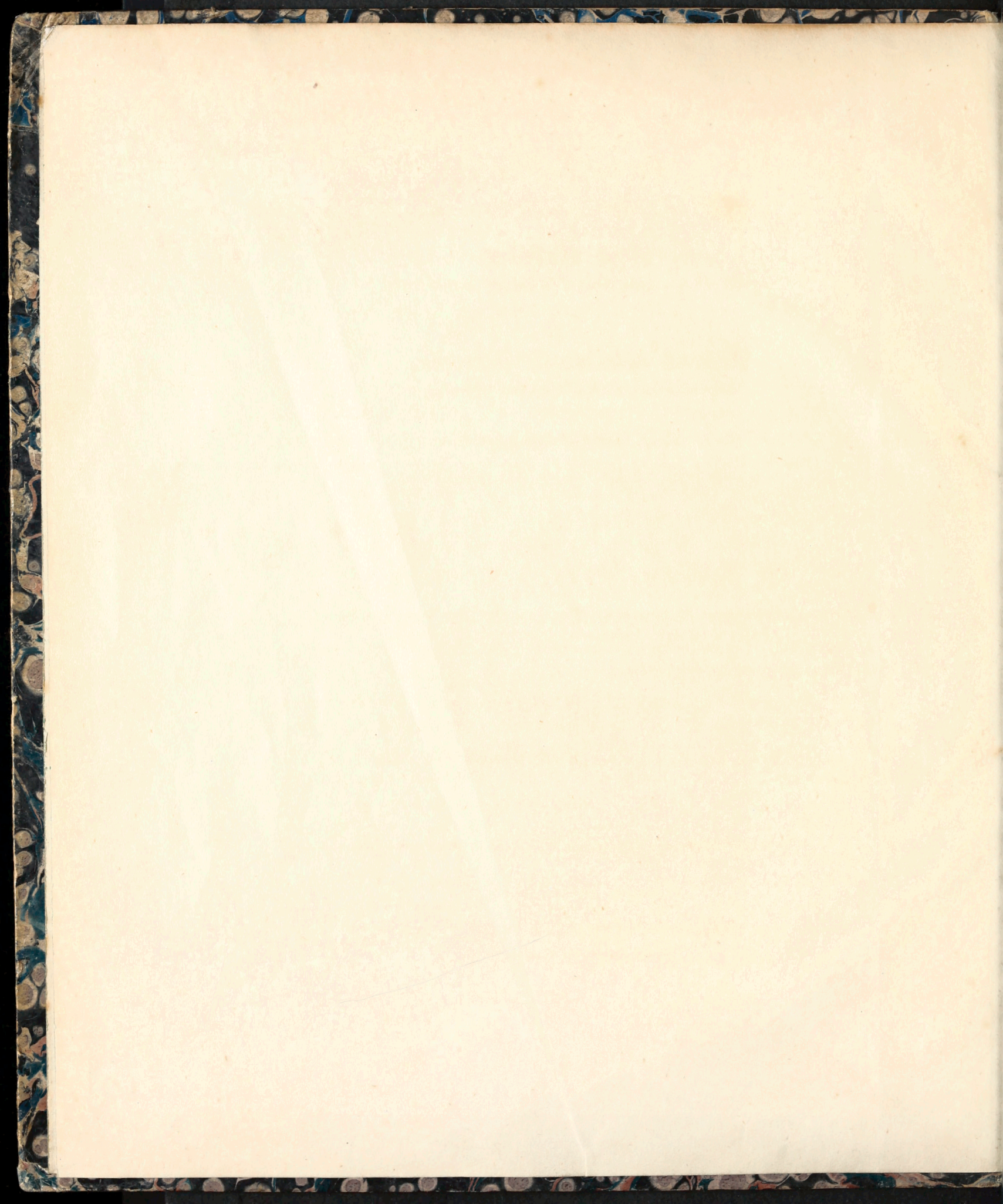

1 1 14 0 4 01254 4

+REK

Inaugurationem
Virorum Reverendissimorum
Georgii Hansen,

Episcopi Alsiae et Arriæ, Ordinis Danebrogici Equitis aurati,

et

Ditlevi Gotthardi Monrad,
Magistri Artium, Episcopi Lalandiæ et Falstriæ,

Festo secundo Paschatis

in æde Divæ Virginis solenni ritu peragendam

indicit

D. Jacobus Petrus Mynster,

Siellandiæ Ordinumque Regionum Equestrium Episcopus, Confessionarius Regius,
Ordinis Danebrogici magna cruce et cruce argentea ornatus.

Subiuncta est Disquisitio psychologica de Memoria et Reminiscencia.

Hauniæ MDCCCXLIX.

Typis Directoris *Jani Hostrup Schultz,*

Aulæ et Universitatis Typographi.

Statutum est apud nos, ut inauguratio **Episcoporum** Ecclesiae nostrae tractatiuncula aliqua theologica, latino sermone conscripta, indicetur, quem morem hactenus servavimus. Evenit autem primis anni elapsi mensibus, tempore maxime turbulento, ut **Senior Episcoporum Daniae, Alsiae et Arriæ Episcopus, Vir Summe Reverendus, facundia et eruditione insignis, Stephanus Tetens, Philosophiae Doctor, Ordinis Danebrogici Commendator eiusdemque Ordinis cruce argentea ornatus, iamdiu doloroso morbo afflictus, postquam in hoc officio quinque lustra expleverat, munus, cuius onus, etsi amore et reverentia totius dioeceseos sublevatus, amplius ferre non valeret, deponeret, inque eius locum a Rege Augustissimo denominaretur Vir Summe Venerandus Georgius Hansen, Ordinis Danebrogici Eques auratus, apud Igenses in Alsia Verbi Divini minister.**

Huius inauguratio quum infaustis eventibus differretur, interea praematura morte abreptus est **Episcopus Othiniensis, Nicolaus Faber, Theologiae et Philosophiae Doctor, Ordinis Danebrogici Commendator et cruce argentea ornatus, vir in omni muneris officio persequendo quam maxime strenuus. In eius locum quum suffectus esset Episcopus Lalandiae et Falstriae, Vir Summe Venerandus Petrus Christianus Stenersen Gad, Theologiae Doctor, Ordinis Danebrogici Eques auratus, huic iterum ex decreto Regis Clementissimi successurus est Vir Summe Reverendus Ditlevus Gotthardus Monrad, Artium Magister, nuper rerum ecclesiasticarum et scholasticarum in supremo Regni consilio moderator. Sic nobis contigit, ut iam tertia vice Episcopum Lalandiae et Falstriae inauguremus.**

IV

Evenerunt autem hæc turbato patriæ et totius Europæ statu, neque nobis, tot curis et negotiis districtis, otium erat, ut in nova materia diligentiam nostram exercèremus. Itaque quæ in alium usum antea præparaveramus, elaboranda nobis sumsimus, quæ, etsi ad aliam disciplinam pertinent, theologis forsitan non minus arridebunt, quam si minusculam aliquam quæstionem historicam aut philologicam, etiamsi quodammodo ad theologiæ ambitum referri possit, in hoc libello tractatam reperissent. Quod autem vernaculo sermone hæc eduntur, id sine dubio lectoribus, ut nunc sunt, non displicebit, neque non facile adparebit, hanc disquisitionem haud raro in significationibus vocabulorum investigandis versari, cuius generis disquisitiones in alium sermonem transferri omnino non possunt.

Hisce præmonitis, superest, ut hoc loco delineationem vitæ anteactæ Virorum Reverendissimorum, qui iam inaugurandi sunt, ab ipsis literis consignatam, cum lectoribus communicemus.

1.

Natus sum, Georgius Hansen, die 12mo Febr. (acta sacra falso 11mo referunt) 1802 in pago Alsensi Tandslet patre, adhuc vivo, Christiano Hansen, fabro ferrario et colono ibidem. Pater, qua institutione fratres gavisus ipse non usus, filios melius edocendos voluit. Igitur antistitem ecclesiae Tandslet T. M. Sabro, virum literarum, inprimis lingue Latine, peritissimum, rogabat, ut adolescentibus aliquot, quos tum artes liberales edocebat, annumerarer. Nequaquam initio pater me artes liberales edoctum voluit, sed magister mihi carissimus, cui, quidquid mihi successerit, acceptum habeo, me omnis institutionis participem fecit. Quo factum est, ut commilitonibus quatuor annis 1817 et 1818 ad aliam Academiam Hauniensem dimissis, etiam ego ab ipso ad eandem dimitterer. Examina Academica, artium, philologico-philologicam theologiam annis 1819, 1820, 1823 laudabili successu absolvi. Inter theologos Academiae jam tum eminere coepit

doctissimus et celeberrimus *H. N. Clausen*, cuius studium erga me ad hunc usque diem servatum mihi semper in deliciis fuit. Anno 1825 *Alsiam* redii liberos pastoris, regi a consiliis consistorii, *Chr. Schwensen*, viri integritate animi eminentis, eruditurus. Anno 1827 die 31 Oct. proponente non solum dignitate civili sed et humanitate excellentissimo comite *C. C. de Lerche*, nunc sene aestimatissimo, ad sacra parochiae diocesis *Ripensis Ballum* antistes nominatus sum. Multa hic juveni manus obeunti difficilia erant. *Fimbriae*, quibus nectendis incolae huius regionis operam dant, in causa erant, cur puellae scholas publicas negligenter. *Pauperes*, qui ibi erant permulti, parochiae magno erant oneri, moresque eorum, imprimis sexus muliebris, corrupti. *Domum* emtam, cui adiacebat fundus haud magnus, ita instruebamus, ut *pauperes 60*, quin etiam rebus cogentibus plures, in eadem ali possent. Ita factum est, ut quibus publica pauperum sustentatio tum ubique, tum imprimis in regionibus nostris laboret, animum praecipue intenderem. Quod pro vero habebam publici juris feci dissertationibus pluribus lingua Germanica conscriptis, tum in aliis scriptis impressis, tum separatim editis*). *Omni*, neque e vita haustae, neque vitae adjunctae, doctrinae adversus, exemplis omnia probare studebam. Anno 1830 die 30 Jan., vocante duce *Augustenburgensi*, ad sacra *Nottmarkensia* huius insulae antistes nominatus sum. *Vitam* hic degebam jucundissimam; parentes et fratres plerique tum mei tum uxoris in insula hac vivebant; qui jam a puero commilitones mihi fuerant carissimi, *S. Poulsen*, *M. G. Bering*, *H. G. Henningsen* et postea *H. Fangel* vicini mihi nunc erant antistites; episcopus nobis erat *St. Tetens*, qui suos omnes animo paterno et fraterno complectebatur, cuius autem laudes celebrare superfluum erit, et si merita ipsius in me et in nos omnes enumerare conarer, speciem blandiendi

*) Separatim, neque in aliis scriptis impressum: 1. "Ueber das Heirathen der Armen und das dabei betheiligte Recht der Kommunen". Altona 1832. — 2. "Critik des Armenwesens". Altona 1834.

VI

praeberem. *Plures edocendo mihi persuasi doctrinae sacrae tradendae obesse, quod alius alia forma uteretur, ut eadem doctrina alia forma tradita mentem et pietatem juvenilem perturbaret. Isagogen ergo componere tentavi elementa Ballica sequentem*). An recte crediderim, aut rite perfecrim, aliorum sit judicare. In discussione liturgica votum composui, quod etiam antistites vicini pro suo agnoscebant, cuius summa erat, nonnisi necessaria imperare licere; quo magis scilicet, ita putavimus, imperatur, eo minus obtemperatur**).* Anno 1845 die 4 Jul. ad sacra Igenensia antistes nominatus sum, et anno 1848 die 11mo Febr. episcopus insularum *Alsiae et Arriae. Temporis futuri erit describere, quid mali mihi et cunctis insulanis Alsensibus tumultus seditiosus attulerit. Die 10mo Apr. dignum me censuit rex clementissimus, quem cruce aurea ordinis danebrogici ornaret. Postea ab insulanis Alsensibus electus sum, qui adessem concilio insulano, et a collegis qui praesiderem. Induciis factis cum nomarcho Johanssen, regi a consiliis conferentiarum, a rege elementissimo Frederico Septimo electus sum, ut viris a rege Borusso denominandis adjungeremur, qui inter inducias, praesidente comite C. de Moltke, ducatum utrumque nomine regis Danicae gubernaturi erant. Horum duumvirorum merita in regem et patriam et coevi plerique agnoverunt et posteri etiam magis agnoscent. Cum autem auctoritatem nostram seditiosi et qui res Germanicas gubernarent agnoscere nollent, et in locum nostrum alii instituti essent, comes praesidens Moltke Hauniam rediit, et insulae Alsiae et Arriae nomarcho Johanssen et mihi, quas inter inducias nomine regis gubernaremus, traditae sunt.*

Difficilia fuerunt tempora. Deus autem Optimus Maximus, qui temporibus etiam difficilioribus patriae affuit, his etiam aderit, certe confido.

*) "Lærebog i den christelige Religion efter Veiledning af den til Skoleunderviisning autoriserede Balles Lærebog". Kjöbenhavn 1837.

***) "Betænkning i Ritualsagen af 7 Præster i Sønderherred paa Als". Reitzel 1842.

Ut pauca tandem de rebus domesticis addam, anno 1828 in matrimonium duxi Annam Margaretham Schwensen, filiam defuncti antistitis Hörupensis Schwensen. Quae uxor dilectissima quinque mihi peperit filios sexque filias. Filius maximus almae Academiae Hauniensi traditus est.

2.

Natus sum ego Ditlev Gothard Monrad Hafniæ die XXIV Novembris anni MDCCCXI. Pater carissimus Otto Sommer Monrad, qui tum ærarü procuratore fungebatur, cum matre dilectissima Charlotta Frederica Riis totaque familia in patriam Norvegiam, a Dania pace Kiliensi separatam, rediit, munus publicum in septentrionali ejus regni parte suscepturus. Deinde sorte infelicissima familia nostra dissipata est, ut a puero didicerim Deum Optimum Maximum refugium mihi esse nunquam deficiens. Nec possum non hic nominare tres illos viros, avunculum Kernerup, N. Sötoft atque L. Westengaard, verbi divini ministros, qui pueri tutores erant, juvenis patroni. Anno MDCCCXXX examen artium annoque MDCCCXXXVI examen theologicum absolvi; dissertatione de radicibus quiescentibus linguarum semiticarum publice defensa, anno MDCCCXXXVIII magister artium creatus sum. Per sexennium publicis rebus occupatus non solum scribendo res civiles patrie illustrare conabar, sed etiam administrandæ urbi intereram, scholarum curatoribus adscriptus. Neque tamen unquam studii rerum divinarum oblitus sum, et desiderio animi mei indes crescenti Rex Augustissimus Christianus Octavus satisfacit, quum suffragante comite Knuth ministrum rerum sacrarum in Vester-Ulslev, parochia in Lollandia sita, me anno MDCCCXLVI nominaret. Proximo anno ecclesie scholarumque moderatio a Rege Augustissimo Frederico Septimo commissa mihi fuit; nunc episcopus Lollandie et

VIII

Falstricæ designatus, hoc munus suscepturus sum, spem in illo reponens, cujus gratiam imploro.

Ut pauca de rebus domesticis addam, anno MDCCCXL in matrimonium duxi Emiliam Nathaliam Lythans, filiam honestissimi Lythans, operarum ad muros magistri, quæ vitæ meæ fidelis consors patrem me fecit quatuor liberorum, quorum tres superstites sunt.

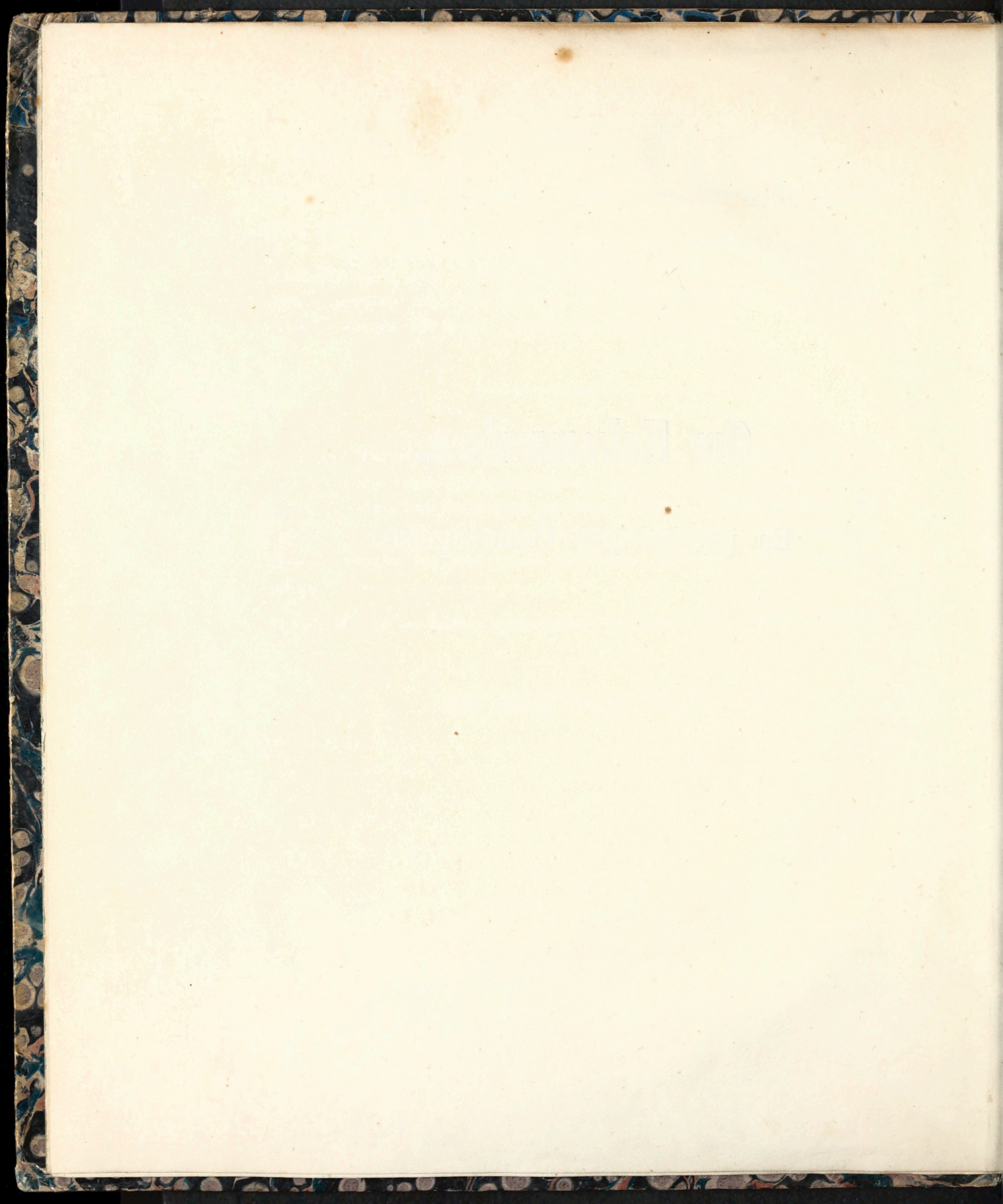
Solennem horum Virorum Reverendissimorum inaugurationem, in aede Divæ Virginis more solito peragendam, annuente Rege Clementissimo, in diem secundum festi huius anni paschalis, indicimus. Proceres autem reipublicæ, antistites Ecclesiæ, omnesque, qui Ecclesiæ nostræ favent, ut hunc actum frequentia sua condecorent precibusque adiuvent, officiosissime rogamus.

Datum Hauniæ ex ædibus episcopalibus, die XXXI Martii MDCCCXLIX.

Sub Officii Nostri Sigillo.

Om Hukommelsen.

En psykologisk Undersögelse.

1.

De Vanskeligheder, der ere forbundne med en Undersøgelse om Hukommelsens Natur og Beskaffenhed, ere i den senere Tiid forögede med den, at man ganske vil formene os at tale om Siel-Evner eller Kræfter. For saavidt denne Indsigelse fornemmelig er gaaet ud fra *Herbart*, da er han i sin Consequents, naar han erklærer, at Sielen aldeles ingen Anlæg eller Evner har, hverken til at modtage eller at producere¹⁾, thi da efter ham alle psychiske Phænomener fremkomme ganske mechanisk ved Conflicten mellem de Forstyrrelser, som Indvirkningen af de mange andre saakaldte "Reale" frembringe, og Sielens Selvopholdelse, kan der ikke være Tale om forskellige Virkemaader af Sielen. Vel kan det synes betænkeligt, ikke blot at hvad *Herbart* kalder "den gamle Hypothese om Siellevnerne" af ham selv erkiendes for "en Tradition, der giengiver Total-Indtrykket af alle psychologiske Iagttagelser"²⁾, men at han selv ikke kan forklare *Forstanden* anderledes, end som en "Evne" til at forbinde vore Tanker efter Beskaffenheden af det Tænkte, og *Fornuften* ved en Overveielse og Fornemmelse af Grunde og Modgrunde, hvilket da vel forudsætter en Evne dertil. Men naar han tilføier, at det Virkelige, som ligger bagved disse Navne-Forklaringer, ikke er Andet end visse Arter af Virksomhed i de Rækker og Masser af Forestillinger, som eengang have dannet sig i os³⁾: da sees det, at det er Forestillingerne, og ikke Sielen, han tillægger Virkemaader og

1) Lehrbuch zur Psychologie, 2te Aufl. S. 123.

2) Sammest. S. 7.

3) Lehrbuch zur Einleitung in die Philosophie. 3te Ausg. S. 270 f.

Kræfter, og at altsaa, til Exempel, Forstand og Fornuft kun ere ham Hypotheser, hvorved man har villet forklare, hvad der foregaaer i Forestillingerne⁴).

Besyderligere er det, at ogsaa Philosopher, som dog sætte den antydede Forskiel i Virksomheden i Sielen selv, heller ikke ville tillade os, med Hensyn hertil, at tillægge Sielen forskellige Evner eller Kræfter. De mene, at vi derved giøre Sielen til en mechanisk Samling af en Mængde Kræfter, et Aggregat, hvorved Kræfternes indbyrdes Forbindelse kun betragtes som et udvortes tilfældigt Forhold⁵). Men uden Tvivl træffer denne Bebreidelse alene Mængden af Phrenologerne, for hvilke maaskee Sielen viser sig som et Bundt af mangehaande Evner, der ikke synes sammenfattede ved Andet end Hierneskillen; thi neppe har ellers Nogen miskiendt, at Sielen aldrig virker paa een Maade alene, eller at hvad vi i Betragtningen adskille som forskellige Kræfter ikke i Virkeligheden staaer isoleret udenfor hinanden⁶). I sig selv ere Rummets tre Dimensioner uadskillelige, men man har dog aldrig fortænkt Matematikeren det, at han betragter Linier med een, eller Flader med to Dimensioner, ligesaa lidet som Physikeren, at han ved at handle om Legemernes Tyngde abstraherer fra deres övrige Egenskaber. Saaledes maa og bör Videnskaben stedse foretage Abstractioner, hvorved Noget, der i Virkeligheden ikke forekommer for sig selv alene, betragtes som et Særskilt. Physikeren stræber

4) Jvnf. *Herbart's* kleinere philosophische Schriften, herausgegeben von *Hartenstein*, III. 255 f.

5) *Hegel*, Encyklopädie der philosophischen Wissenschaften III. Werke VII. 2te Abth. S. 303.

6) Upaatvivlelig er Sielen en Eenhed, og har som saadan sit mangeslags Liv (*Stiedenroth*, *Psychologie zur Erklärung der Seelenerscheinungen* I. 12); men naar Sielens Liv er mangeslags, hvorfor maae vi da ikke særskilt betragte ethvert af disse mange Slags, naar vi dog derhos ikke glemme, at de ere Ytringer af eet Liv? Derimod opgive vi gjerne Inddelingen af Siellevnerne i höiere og lavere. Det Höiere og Lavere beroer paa Evnernes Anvendelse.

endog i sine Experimenter, saavidt han formaaer det, at fremstille det saadant; Psychologen tör ikke experimentere med Sielen⁷⁾, men vel tör og bör han ved sine Iagttagelser hefte sin Opmærksomhed paa saadanne Tilstande, hvori en eller anden af Sielens Virkemaader fremtræder renest. Langtfra at dette, som *Herbart* mener, skulde före Videnskaben paa Afveie, har det vel meget mere været Videnskaben til Skade, at man enten i de saakaldte "Historier af Sielen" har kastet Alt imellem hinanden, og kun adskilt Udviklings-Perioderne, som dog i de forskjellige Menneskers Liv ikke falde sammen, eller opfundet nye Benævnelser for de gamle Iagttagelser. Naar saaledes *C. G. Carus* taler om "Straalinger af Sielen efter forskjellige Retninger"⁸⁾, da er dette Udtryk deels ikke tilstrækkeligt, thi ogsaa i samme Retning yttre Sielen sig paa forskiellig Maade, deels maa der forudsættes Noget, som driver Sielen til at "udstraale" i en vis Retning. Saavel i den videnskabelige som i den daglige Tale vil ingen falsk Theorie kunne bringe det dertil, at man skulde undgaae at skielne mellem Tanke, Fölelse og Villie, skiöndt disse i Virkeligheden for det Meste ere ligesaa uadskillelige, som Rummets tre Dimensioner, og saaledes vil der ogsaa stedse være Tale om Hukommelsen, som en Sielens Evne til at yttre sig paa en vis Maade.

2.

Vi sige hellere "Evne" end "Kraft". Vel have flere Forfattere her antaget den Forskiel, at der i "Kraften" skulde være en bestandig Stræben til at handle, medens "Evnen" kun indeholdt Mueligheden til Handling⁹⁾; men baade er der uden Tvivl altid i Evnen en, om endog

7) Vel har man af *J. G. Krüger* et "Veruch einer Experimental-Seelenlehre", men denne uheldige Benævnelse vil egentlig ikke sige Andet, end hvad man ellers kalder "en Erfarings-Sieleslære".

8) *Psyche, zur Entwicklungsgeschichte des Seele*. S. 263.

9) *Wolffi Psychologia rationalis*. Ed. 2. pag. 35. Saaledes siger ogsaa *P. E. Müller*

kun svag Stræben efter at yttre sig, og skiöndt Talebrugen er noget vaklende, vil man ikke let tale om "Evne", uden hvor der er nogen Bevidsthed om Kraften. Saaledes vil man, hvor der er latent Varme eller Electricitet tilstede, vel tale om Kræfter, men ikke om Evner.

Her söge vi altsaa just, saavidt mueligt, i Tanken at isolere *Hukommelsen*, saa at det maatte fremtræde reent, hvilken Virkemaade af Sielen det er, vi her mene. Dette er imidlertid ikke ganske let, da især Indbildningskraften næsten stedse er ikke lidet virksom ved alle Hukommelsens Yttringer. Herved have endog nogle Psychologer ladet sig forlede til blot at adskille Hukommelsen fra den reproductive Indbildningskraft derved, at hiin formaaer *vilkaarlig* at reproducere den havte Forestilling¹⁰⁾; men det er indlysende, at Sielen virker paa en meget forskiellig Maade, naar den blot erindrer en Gienstand, og naar den udmaler sig dens Billede. I Mennesker med fast og omfattende Hukommelse er Indbildningskraften sædvanlig — thi der gives mange Undtagelser — ikke meget levende, og naar Seieren ved Marathon ikke tillod Themistokles at sove, da beroede dette ingenlunde paa den udmærkede Hukommelse, hvoraf han var i Besiddelse, thi saa megen Hukommelse, at han kunde erindre den store Bedrivt, havde enhver Anden i Athenen; men ikke Enhver udmalede sig saaledes Seierherrens Fortieneste og de Æresbeviisninger, der vare blevne ham til Deel, som hiin efter Bedrivter og Ære törstende unge Mand. Paa den anden Side have nyere Psychologer, for at holde Indbildningskraftens Virksomhed ude af Begrebet, villet indskrænke Hukommelsen til Navne og Ord¹¹⁾.

(Dansk Synonymik II, 114): "Kraften kaldes *Evne*, forsaavidt den betragtes blot som Muelighed til at kunne virke"; hvorhos det dog indrømmes, at, "hvor der findes en *Evne*, maa der ogsaa være nogen *Kraft*". Derimod siger *Molbech* (Dansk Ordbog I, 322), at "*Evne* bruges meest om det Aandelige; om Legemet og Materien bruges oftere: *Kræfter*".

10) Saaledes *Kant*, Anthropologie S. 93.

11) "Die Ausdrücke *Wort-* und *Namengedächtniss* enthalten einen Pleonasmus, weil es kein andres Gedächtniss gibt". *Erdmann*, Grundriss der Psychologie, 3te Aufl, S. 81.

Deslige vilkaarlige Bestemmelser lade sig vel give i Philosophernes Skoler, men saasart Tilhørerer kommer ud derfra, vil han befinde sig i en uop-
 hörlig Kamp imod Sproget, thi Enhver vil sige ham, at han erindrer et
 Huus, et Sted, en Begivenhed, en Sandhed, og han vil ikke kunne negte
 de Dövstumme, som endnu ikke have lært noget Navn eller Ord eller Tal,
 ja ikke engang Dyrene al Hukommelse. Endog udfordres Hukommelse,
 för man kan give Navn, thi först maa Forestillingen oftere være fremkom-
 men i Bevidstheden, og være erkjendt som identisk, för man ved en egen
 Betegnelse udhæver den fra de övrige Gienstande; og först maae een Gien-
 stands Kiendemærker erindres, för de kunne sammenlignes med andre
 Gienstandes Kiendemærker, og för en saadan Overeensstemmelse kan be-
 mærkes, at man sammenfatter flere Gienstande under een generisk Be-
 nævnelse.

Man synes ved disse Bestemmelser at have overseet, hvad der dog
 nödvendigen hörer til Hukommelsens Væsen, at Forestillingerne gienkiendes
 som forhen havde. Kan man end ikke være enig med *Wolf*, som ind-
 skrænker Hukommelsens Virksomhed til denne Gienkiendelse, i det han
 lader det være Indbildningskraftens Værk, paany at fremkalde Forestillin-

Hegel, som först har afsondret Erindringen fra Hukommelsen, betragter derpaa denne
 under 3 Former, nemlig som den navnebeholdende, den reproductiv og den mechani-
 ske Hukommelse; Werke VII. 2 Abth. S. 347. *Rosenkranz*, som da og kun har villet
 levere en Commentar til *Hegel's* Udkast, omtrent ligesaa; *Psychologie oder die Wis-
 senschaft vom subjectivem Geist*, 2te Aufl. S. 319 ff. Her bestemmes dog Hukommel-
 sen som "das Erfassen einer Sache in der Aeusserlichkeit ihrer Bezeichnung", og
 denne Definition har i det mindste den Fordeel, at man efter den ikke behöver at
 negte de Dövstumme Hukommelse, thi Disse giöre sig unegtelig *Tegn* för Gienstandene,
 skjönt de, naar de ikke erholde egentlig Underviisning, intet Navn have derfor. Men
 det Væsentlige ved Hukommelsen er dog herved udelukt, thi vel er det Indbildnings-
 kraften, der danner Billedet af et Sted, en Person, en Ting, men det er Hukommelsen,
 der bevarer, gienkalder og gienkiender det. *Daub* adskiller en productiv Hukommelse,
 som skaber Tegnene, og en reproductiv, som igjen fremkalder dem; selv ved Tal-Hu-
 kommelsen er der tildeels et Billede tilstede, kun ved Ord-Hukommelsen er det ander-
 ledes; *Vorlesungen über die philosophische Anthropologie* S. 241, 253. — Vilkaarlig-
 heden i alle disse Bestemmelser falder af sig selv i Öinene,

gerne¹²⁾, maa man dog indrømme, at, hvor ofte endog de samme Forestillinger fremkomme i Sielen, endog ved Sielens egen Virksomhed, kan man dog ikke siges at erindre dem, naar man ikke gienkiender dem som forhen havde¹³⁾. Vi kunne ved andre Grunde overbevise os om, at vi tilforn have havt den samme Forestilling, have seet den samme Person, ere komne paa den samme Tanke, men naar vi ikke umiddelbar gienkiende Forestillingerne som de, der tilforn have været i vor Siel, sige vi dog, at vi ikke erindre det. Vigtigheden af denne Bemærkning vil i det Følgende vise sig.

3.

Her standse vi foreløbigen ved det Spørgsmaal, om det i vor Selvbevidsthed er ved Hukommelsen, vi erkiende os selv for de Samme, som forhen. Uden Tvivl vil Enhver strax være tilbøielig til at benegte dette; han vil fornemme, at det er en anden Virksomhed, hvorved vort Jeg uafadeligen og uforanderligen ligesom constituerer sig selv, og en anden, hvorved vi paany fremkalde de Forestillinger, der have skiftet i dette Jegs Bevidsthed. Naar *Reid*¹⁴⁾ paastaaer, at Overbeviisningen om vor personlige

12) Psychologia empirica. Ed. 2. pag. 123 sq.

13) Naar *Herbart* bemærker (*Lehrbueh zur Psychologie* S. 73), at man tillægger Den en god Hukommelse, som let kan lære en Tale udenad, og med Sikkerhed fremsige den, om han endog ikke, medens han fremsiger den, erindrer, at det er den samme Tale, som staaer trykt eller skreven paa dette eller hiint Papiir, og som han har memoreret i denne eller hiin Time: da kan man meget vel gienkiende en Gienstand, uden at erindre alle Omstændigheder, under hvilke Forestillingen tilforn fremkom, og der er ingen Tvivl om, at jo den Talende her under den hele Actus er sig bevidst, at han ikke udsiger, hvad der nu først opkommer i hans Siel, men at han fremsiger, hvad han tilforn har opfattet. Naar undertiden en Forestilling, som vi tilforn have havt, af sig selv paany opkommer i Sielen, uden at vi gienkiende den, da er det vel Hukommelsen, der fremkalder den, men denne Evne över da ikke sin Function fuldstændigen, og naar dette jævnligen vederfares et Menneske, da sige vi, at han, i større eller mindre Grad, har tabt Hukommelsen. Men en Evne skal ikke beskrives efter dens ufuldkomne Tilstande.

14) *Essays on the intellectual powers of man*, pag. 318.

Identitet beroer paa Hukommelsen, og til den Ende beraaber sig paa, at det er Hukommelsen, der bevidner, at en vis forbigangen Handling er foretaget af mig, som nu erindrer den, og at det er i Tillid til min Hukommelse, jeg antager, at jeg dengang maa have existeret, og maa være vedbleven at existere fra den Tiid til den nærværende, da er heri en betydelig Forvirring. Vistnok er det ved Hielp af Hukommelsen, jeg veed, at jeg har foretaget en Handling, men denne Hukommelse har Intet med Selvbevidstheden at skaffe; Sielens Virksomhed er meget forskiellig, i det jeg husker, at jeg har foretaget en Handling, og i det jeg er mig selv bevidst, og den Erindring, at jeg har foretaget Handlingen, forudsætter Bevidstheden om "den identiske Person, som jeg kalder Migselv". Rigtigere gör *Locke*¹⁵⁾ Forskiel mellem Hukommelse og Beskuelse, hvilken Sidste finder Sted, saalænge Sielen bevarer en Forestilling, der er opkommen i den, virkelig nærværende. Saalænge en Gienstand uafbrudt er for Öiet, den samme Smerte uafbrudt fornemmes, eller den samme Tanke uafbrudt fastholdes, vil neppe Nogen sige, at det er ved Hukommelsen, han erkiender Identiteten, men Hukommelsens Virksomhed indtræder først efter en Afbrydelse, naar en Forestilling i kortere eller længere Tiid har været fortrængt. Da nu Selvbevidstheden i Menneskets hele Liv aldrig afbrydes, men ledsager alle Fornemmelser og alle Sielens Yttringer, saa hörer den til Beskuelsens Sphære. Man vil maaskee indvende, at Selvbevidstheden dog afbrydes i en dyb Sövn og i Besvimelser; men dersom endog saa var, kunde Selvbevidstheden dog ikke siges at være fortrængt, der er intet Andet traadt imellem, og, saasnart Mennesket igien vaagner til Bevidsthed, vaagner ogsaa Selvbevidstheden. Desuden er det meget tvivlsomt, om Selvbevidstheden i disse Tilstande virkelig er ophört. Det er, som bekiendt, et Spörgsmaal — som aldrig tilfulde vil kunne afgjöres — om ikke den Sovende altid drömmar; at man ofte ikke erindrer at have drömt, afgjör ikke Sagen,

15) Essay concernant l'entendement humain, traduit par Coste, pag. 101.

thi Drømmen kan meget vel have været tilstede, fordi den ikke er bleven i Erindring, og neppe er Nogen pludselig bleven vakt af en dyb Sövn, uden at det har været ham, som om i det Samme en heel Drömmeverden adspredtes. Ligesaa lidet er det afgjørende, at man efter en Besvimelse aldeles Intet erindrer om hvad der er foregaaet, thi man seer ofte, at Sövn-gængere eller andre Personer i exstatiske Tilstande foretage Handlinger og holde lange Taler, hvorved der upaatvivlelig er Selvbevidsthed tilstede, og at de dog Intet vide derom, naar de igien komme i den naturlige Tilstand. Saaledes faldt, efter en aldeles troværdig Beretning, en Dreng paa omtrent 10 Aar efter en Nervesygdom i en Sovesyge, som varede et Fierdingaar. Hvad enten han stod eller sad, sov han pludselig ind, og tilbragte overalt langt mere Tiid sovende, end vaagende. Imidlertid kunde man, især naar han sov staaende, og man blot holdt paa ham, saa han ikke faldt om, tale med ham, men, naar han vaagnede, vidste han Intet om Det, hvorom man under Sövn havde talt med ham. Dog sov han snart igien ind, og da kunde man med ham fortsætte den Samtale, som man tilforn under Sövn havde fört med ham. Naar han atter vaagnede, vidste han atter Intet om denne Samtale, men kun om det, hvorom man havde talt med ham vaagende, saa at han syntes at have en dobbelt Hukommelse, een for den vaagne, en anden for den sovende Tilstand¹⁶⁾, men i enhver af disse Tilstande var dog Selvbevidsthed.

4.

Vi have i det Foregaaende saavel benyttet Ordet *Erindring*, som Ordet *Hukommelse*. Disse Ord have dog en meget forskiellig Klang, have heller ikke samme Etymologie, men desværre har Sprogbrugen ikke holdt dem saaledes ud fra hinanden, som ønskeligt var. Vel have vi ikke isinde

16) Moritz, Magazin zur Erfahrungsseelenkunde II. St. 1. S. 69 f.

med nogle Forfattere¹⁷⁾ at adskille en Erindrings-Evne fra Hukommelsen, vi mene ikke, det lader sig giøre at komme Noget ihu uden at erindre det, men vi kunde dog ved disse Undersøgelser have Brug for tvende nogenledes nøiagtigen adskilte Ord. Blandt *Aristoteles* Smaaskrifter findes et *περὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως*¹⁸⁾; paa Latin oversættes denne Overskrift: *De memoria et reminiscencia*, men paa Dansk — bör det der hedde: Om Erindring og Hukommelse, eller omvendt? Raadspørge vi vore tvende skarpsindige Sprogforskere *Sporon* og *P. E. Müller*, da finde vi dem uenige¹⁹⁾. Den Første antager, at *Erindring* ikke er saa meget vort eget Arbeide, som *Ihukommelse*; han bemærker, at der er megen Forskiel paa at *erindre* tilføiede Fornærmelser, og at *ihukomme* dem, thi man *erindr*er, om man end ikke vil, men man *ihukommer* kun, hvad man vil drage til Minde og have i Minde; fremdeles, at Den, der siger, at han *ihukommer* sin Ven, siger Mere, end Den, der blot *erindr*er ham, og at Frelserens Ord: Giører dette til min *Ihukommelse*, vilde tabe Meget, naar de oversættes: Giører dette til min *Erindring* m. m. Derimod mener *Müller*, at det at *erindre* bruges i den bestemtere Betydning om de Forestillinger, som vi ikke blot bevare og gienkiende, men ogsaa vilkaarligen kunne kalde tilbage; han bemærker, at *erindre* er et nyere Ord end *ihukomme*, men at hiint nu bruges oftere end dette, og at, da *ihukomme* sielden høres i daglig Tale, men hyppig forekommer i ældre Skriver og i det kirkelige Sprog, har dette Ord derved faaet et Eftertryk, som ligger til Grund for de ovenfor anførte Bemærkninger o. s. v. Naar man nu betragter, hvad af begge Forfattere er anført, vil man uden Tvivl erkiende, at ogsaa i vor Tiid er heri "den filosofiske Talebrug ikke noksom bestemt". Men, skiönt ogsaa andre anseete Forfattere staae paa *Müllers* Side²⁰⁾, maa jeg

17) F. Ex. *Treschow*, Om den menneskelige Natur, især dens aandelige Side, S. 109.

18) *Opera*, Ed. Berol. I. 449 sqq.

19) Dansk Synonymik I. 31 ff.

20) *Treschow* anf. St. *Sibbern*, Menneskets aandelige Natur og Væsen I. 163. *Psychologie*, ny Udarbeidelse S. 306.

dog være tilbøielig til at træde over paa den modsatte. Det maa først bemærkes, at Ordet *huske*, skiøndt det ogsaa maa udledes af *Hu*, ikke betegner det Samme som *ihukomme*. Hiint Ord, der har en triviell Klang, bruges ogsaa for det Meste kun i den trivielle Tale, og om trivielle Gienstande; og da paa den anden Side *ihukomme* ofte vilde være for høitideligt, bruger man i den ædlere Stil sædvanlig Ordet *erindre*. Men betragter man dette Ord nøiere, da synes det at vise hen til det Indre i Mennesket, altsaa at tilkiendegive, at Noget er prentet varigen i Sindet. Naar derfor Nogen siger: "Jeg har det i *Erindring*", da mener han uden Tvivl, at Tanken derom stadigen, om endog ofte kun dunkelt, er tilstede i hans Sind, og han kan gjerne tilføie: "Jeg skal ogsaa *komme det ihu*", nemlig til rette Tiid; det er blevet i hans Sind, og engang vil han ret henvende Tanken dertil. Saaledes synes Forestillingens Opbevaring mere at høre til *Erindringen*, dens Fremkaldelse til *Ihukommelsen*. Jeg tvivler ogsaa meget om, at man med *Müller* kan sige: "at *Noget* kommer mig i *Hu*"²¹⁾, thi man siger stedse: "Jeg kommer Noget ihu", eller "at komme Noget ihu"; det kommer ikke af sig selv, men ved en frivillig Handling bringes det frem i Sindet²²⁾. — I Övrigt er det vedtaget, kun for denne Sielens Handling at bruge Ordet *Ihukommelse*, derimod *Hukommelse* for Sielens Evne dertil.

5.

Men hvorledes det end forholder sig hermed, da er det unegteligt, at her er en Forskiel, og at *Aristoteles* har Ret, naar han siger, at ikke

21) Anf St. S. 34. At en saadan "Talemaade" ikke bruges, vilde maaskee have været mere i Öine faldende, naar man havde skrevet i cet Ord: "Noget kommer mig ihu", thi da vilde det let være bemærket, at hiint Udtryk maatte betyde, at *Noget* havde mig i *Ihukommelse*, og at kun en Person, ikke en Ting, kan komme ihu.

22) I det franske Sprog har man for denne Art af Sielsvirksomhed, foruden *mémoire*, endnu to Ord, hvis Betydning *Leibnitz* bestemmer saaledes: "C'est sensation lorsqu'on s'aperçoit d'un objet externe; la *réminiscence* en est la répétition sans que l'objet revienne; mais quand on scait qu'on l'a eue, c'est *souvenir*". *Nouveaux essais* l. 2. ch. 19. *Opera philosophica* ed. *Erdmann* pag. 245.

de Samme have lige Evne til at bevare Forestillingerne og Lethed til at kalde dem frem, maaskee ogsaa deri, at Hine for det Meste ere de langsommere — skiöndt derfor just ikke de ringere — Naturer, Disse de Hurtigere og mere Lærenemme²³). Men ogsaa de Samme have ikke til alle Tider lige Lethed; til een Tiid finde vi os meget glemsommere, end til en anden; til een Tiid strømme de tilforn havde Forestillinger ligesom frivilligen til os, medens vi til en anden Tiid maae söge dem möisommeligen og ofte forgieves. Saaledes ere vi her ved et af de almindeligste, men tillige mærkværdigste psykiske Phænomenen.

Enhver erfarer det idelig med sig selv, at en Forestilling kan til en Tiid med höi Grad af Klarhed eller Styrke være tilstede i Bevidstheden, men derefter fordunkles den af andre Forestillinger, trænges tilbage, forsvinder efterhaand af Bevidstheden; desuagtet maa den dog være i Sindet, thi den rörer sig igien deri, stræber ligesom at hæve sig op over Mængden af de andre Forestillinger, kommer — for at bruge *Herbart's* Udtryk — til Indgangen af Bevidstheden²⁴), men naar vi da ville bringe den til fuld Bevidsthed, da er dette os undertiden, uagtet al Anstrengelse, umueligt; til en anden Tiid derimod springer den ligesom af sig selv frem med al Klarhed og Vished. Forestillingen maa altsaa være bleven i vor Erindring, efterdi den igien kan komme frem, uden at Gienstanden paany har fremstillet sig for os, og uden at Nogen paany har sagt os Noget derom, og paa den anden Side svigter Hukommelsen os ofte, naar vi ville kalde den frem.

Dette kan nu hidröre fra en almindelig Svækkelse i Evnerne, som ikke blot indtræder ved Alder eller Sygdom, men ogsaa naar vi ere trætete ved legemlig eller aandelig Anstrengelse. Men ogsaa i Öieblikke, da vi ere i Besiddelse af vor fulde Kraft, skeer det os ofte, at vi ikke ere istand til at fremkalde, hvad dog er os nöie bekiendt, og som vi til en

23) Οὐ γὰρ οἱ αὐτοὶ εἰσι μνημονικοὶ καὶ ἀναμνηστικοὶ, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μνημονικώτεροι μὲν οἱ βραδεῖς, ἀναμνηστικώτεροι δὲ οἱ ταχεῖς καὶ εὐμαθεῖς.

24) "an des Schwelle der Benutzung." Lehrbuch zur Psychologie S. 12.

anden Tiid have ganske paa rede Haand. Da er altsaa den Forestilling, vi söge, fordunklet af de mangehaande andre Forestillinger, der idelig tilströmme os. Thi Enhver vil let kunne overbevise sig om, at der i den vaagne Tilstand stedse er i Sielen en Mængde Forestillinger, som vi ikke bör kalde ubevidste, thi ingen Forestilling er i Sielen uden nogen Grad af Bevidsthed, og heller ikke altid kunne kalde duukle, thi de ere ofte ganske tydelige, saa at vi fuldkommen kunne adskille dem fra alle andre, men de gaae saa hurtig giennem Sielen, at det mangen Gang næsten kun er ved Slutning, vi forvise os om, at de have været tilstede. Saaledes i det af *Rant*²⁵⁾ anförte Exempel, naar en Musiker med ti Fingre og to Födder spiller en Phantasie paa Orgelet, maaskee endog siger nogle Ord til en Hosstaaende, eller hörer hvad Denne siger, og imidlertid enhver Tone kræver et Valg med Hensyn til Harmonien, og for enhver Tone den rette Tangent maa anslaaes med den rette Fingersætning, og Harmonien vilde forstyrres ved ethvert Feilgreb²⁶⁾. Endog naar vi blot nedskrive Noget, er der en Forestilling, eller egentlig mange Forestillinger, om Indholdet, dernæst om de Ord, der meest træffende kunne udtrykke det, ja om ethvert Bogstav, vi skrive, og dets Form. Imidlertid maa en Mængde andre Forestillinger være trængte tilbage, og det kan da let skee, at vi glemme, hvad vi skulde huske. Fornemmelig hindres Hukommelsen i dens Virksomhed, naar der ere mange Personer omkring os, som paa forskiellig Maade tiltrække sig vor Opmærksomhed, og vel især naar den Talende er opmærksom paa Tilhörerens Omdömme, og saaledes er hvad man kalder "befangen". Naar derfor et Menneske kommer i en saadan Tilstand, at han er

25) Anthropologie S. 17.

26) *Carus* mener (Psyche S. 16), at enhver Konst først virkelig bliver Konst, naar Færdigheden gaaer over i det Ubevidste. Det er en meget lav Forestilling om Konsten, som ligger til Grund for denne Mening, thi Konsten er her identificeret med den tekniske Færdighed. Desuden er selv denne Færdighed upaatvivlelig stedse ledsaget af Bevidsthed, hvilket ogsaa sees deraf, at Konstneren strax bemærker ethvert Feilgreb, han begaer.

utilgængelig for andre Forestillinger, eller ved egen Sielskraft formaaer at holde dem ude, viser Hukommelsen sig ofte i en overraskende Styrke.

Denne Kraft til at forhindre Adspredelsernes Indvirkning for uforstyrret at kunne fremkalde en vis Række af Forestillinger kan være noget meget Fortrinligt, og man kan opregne et stort Antal af de ypperste Mænd i Staten og i Videnskaben, som have besiddet en udmærket Hukommelse; men man kan ikke negte, at hos Mange beroede denne Evnes forbausende Styrke kun derpaa, at Verden ellers kun gjorde lidet Indtryk paa dem, at Sielen ikke var sysselsat med indholdsrige Tanker, og Phantasien ikke forstyrrede den ved levende Billeder. Dette var uden Tvivl Tilfældet med det eminente Talent for Tal, som nylig viste sig blandt os, og vel ligeledes med en Mand i Derbyshire i England, *Jedidiah Buxton*, som ikke engang havde lært at skrive sit Navn, men med den største Hurtighed og Sikkerhed kunde regne de sværeste Opgaver. Han kunde derved foretage sig andre Ting, indlade sig i Samtaler, men endog efter den længste Afbrydelse havde han Intet tabt af det eengang Fundne. Saaledes havde han engang paataget sig at multiplicere 39 Tal med hinanden, og efter paa dette uhyre Regnestykke at have anvendt halvtredie Maaned udbragte han det rette Facit i 78 Tal²⁷⁾.

I abnorme Tilstande tillukkes ofte Sandserne, Sielen er ikke i sin sædvanlige Virksomhed, og saaledes lade mange af Somnambulismens Phænomener sig uden Vanskelighed forklare. Søvngængerer, siger *Reil*, begynder med at beføle de nærmeste Gjenstande for at orientere sig, derefter ligger Stedet med alle dets Gienstande i rigtige Rumforhold saa klart for ham i hans Forestilling, at han kan undgaae Alt eller gribe Alt²⁸⁾. Localiteterne ere ham forud bekiendte, men, naar den Vaagne adspredes ved mange andre Tanker og ved Frygt for Feiltagelse og Fare, da trænger

27) *Moritz*, Magazin V. 2 St. S. 105.

28) See *F. A. Carus* Psychologie. Nachgelassene Werke II. 280.

intet nyt Indtryk iud giennem Sövn­gængerens fast tilsluttede Sandser, og Sielens Virksomhed er indskrænket til paany at fremkalde de Forestillinger, efter hvilke han med Sikkerhed gaaer paa de farligste Steder, og foretager meget Andet, som han ellers ikke vovede. En ung Mand, hvem *Feder* iagttog under Sygdomstilfælde, der vare ledsagede af Somnambulisme, satte sig i denne Tilstand ved Klaveret, forsögte en Tiidlang Tonerne, indtil han havde fundet den rette förste Accord, hvorpaa han uden mindste Feil og med overordentligt Udtryk spillede svære Musikstykker, som han ellers ikke dristede sig til at spille uden Noder²⁹). Ellers vilde Tilhörerne og deres Dom over hans Spil have adspredt ham; nu derimod var han alene opmærksom paa sin Præstation, og Hukommelsen fremkaldte uforstyrret den hele Række af Toner, som forud var indprentet i Sindet. Endnu mærkværdigere er Beretningen om en ung Geistlig paa et fransk Seminarium, der, som Sövn­gænger, blandt Andet udarbeidede, og meget correct nedskrev geistlige Taler. Papirets Störrelse kiendte han ved Fölelsen, thi, naar man lagde et Papiir af andet Format for ham, mærkede han det strax, hvilket derimod ikke skeede, naar Papiret var af samme Störrelse. Naar han var kommen til Enden af Siden, læste han det Skrevne höit op, og naar et Udtryk mindre behagede ham, rettede han det — f. Ex. engang "ce divin enfant" til: "cet adorable enfant" — og skrev da Ret­ telsen ovenover ganske paa det rette Sted. At han herved ikke brugte Öinene, forvissede man sig om ved at holde et Pap under hans Hage, saa det dækkede Papiret³⁰). Men Öinene behövede han i denne Tilstand ikke heller, thi virkelig have vi ved ethvert Ord, vi skreve, været os bevidste, paa hvilket Sted af Papiret vi nedskreve det, og dersom Hukommelsen gjorde sin Gierning uforstyrret, som den gör det i den somnambule Til­ stand, vilde den kunne angive os dette Sted, uden at vi behövede at see

29) *Moritz*, Magazin II. St. 2. S. 83 ff.

30) *Sammest*. VII. St. 2. S. 58 ff.

efter. Om Florentineren *Antonio Magliabecchi* fortælles der — formodentlig med nogen Overdrivelse — at han ordret beholdt, hvad han kun eengang havde læst, og kunde angive, paa hvilken Side af Bogen ethvert Stykke fandtes³¹⁾.

Utallige Exempler vise, at ogsaa det Ubetydelige, det for den Hörende eller Tilskuende ganske Ligegyldige, kan hefte sig i Sindet, og, ligesom efter lang Hvile, komme frem paany. Heraf lader vel mangt Phænomen ved den dyriske Magnetisme, som man har henført til Divination, sig forklare. For endeel Aar siden vakte det nogen Opsigt her i Staden, at en ung Dame i den magnetiske Clairvoyance havde, som et Lægemedel for sig, med dens rette latinske Navn efter Systemet angivet en sielden Plante, som skulde findes i den botaniske Have. Planten fandtes der virkelig, men viste for hende ingen helbredende Kraft. Den unge Dames Fader havde været naturkyndig, og formodentlig har hun i sin Barndom hørt en Samtale, hvori denne Plantes Navn er forekommet, hvilket derfra er blevet i hendes Erindring. Saaledes angive ogsaa de Magnetiserede undertiden, som Aarsag til deres egen og Andres Sygdomme, sieldnere Tilfælde, og da, som *Stieglitz*³²⁾ bemærker, for det Meste efter de just paa den Tiid blandt Lægerne herskende Theorier, hvor de da let forud have kunnet opfatte et Ronstord eller en Bemærkning, som siden kommer frem i den somnambule Tilstand. Dette er ikke forunderligere, end at en ung Bonde, eenfoldig og udannet, som ved et kort Ophold i Præstegaarden tilfældigviis nogle Gange havde hørt nogle græske Ord, mange Aar efter i en Sygdom gientog dem ganske rigtigen³³⁾. Det er mig ogsaa bekendt, at en anseet Militair her i Staden i sin höie Alder om Natten foruroligedes af nogle Ord, som trængte sig frem, og hvis Betydning han ikke vidste. Omsider befandtes det, at Ordene vare græske; han havde i sin

31) *Schubert*, Geschichte der Seele, 2te Ausg. S. 574.

32) Ueber den thierischen Magnetismus S. 236 ff.

33) Sammest. S. 284 ff.

Barndom paa et Gymnasium lært lidt Græsk, men siden sit tolvte Aar aldeles ikke befattet sig med dette Sprog.

Dog er det ikke blot enkelte Ord, der saaledes efter lang Tiid igien komme frem, men man hörer ogsaa Personer i abnorme Tilstande med Færdighed at tale fremmede Sprog, som de ellers neppe vove at fremstamme. *Erasmus Roterodamus* fortæller, at han selv havde seet en Spolitaner, som i et Raserie, foraarsaget af Orm, talede godt Tydsk, hvilket Sprog han, da han var helbredet, hverken kunde tale eller forstaae³⁴). Upaatvivlelig maa han engang have lært dette Sprog, men siden igien, som ofte er Tilfældet, have glemt det, men, som Fortællingen viser, ikke anderledes, end at det igien kunde komme tilbage. *Marchese Solari* i Venedig, hvis Moder havde været Fransk, men som siden havde glemt dette Sprog, glemte derimod under en Sygdom alt sit Italiensk, og talede kun færdigt Fransk. Efter Helbredelsen vendte hendes sædvanlige Færdighed i det Italienske tilbage, og hun glemte atter det Franske. Men i hendes høie Alderdom kunde hun igien ikke mere tale Italiensk, men kun endnu det Sprog, hun havde lært i sin Barndom³⁵). Af lignende Exempler kunde mange anføres³⁶). I det Mindre erfare vi Alle, at vi kunne have lært et Sprog, saa at vi ret vel forstaae hvad vi læse eller høre, altsaa at Ordene ere blevne i vort Sind, thi, naar de atter forekomme, gienkiende vi dem og vide deres Betydning, men naar vi ville tale Sproget, kunne vi ikke finde de os dog velbekiendte Ord. Dette hidrører fra Adspredelse og Forlegenhed — hvilken sidste er en Adspredelse ved ængstelig Opmærk-

34) *De laude medicinæ. Declamationes quatuor* Basil, 1525 fol. 17.

35) *Schubert, Geschichte der Seele*, S. 578.

36) *Huarte's* Beretning om Personer, som i deres Vanvid have talt Latin, uden nogensinde forud at have lært det, anføres blot for at tilføie hans pudseerlige Forklaring, nemlig at det latinske Sprog stemmer saa nøie overeens med den fornuftige Siel, at Sielen, naar den faaer det Temperament, der udfordres til Opfindelsen af det ziirligste Sprog, strax vil falde paa dette, og paa intet andet. *Huarte, Prüfung der Köpfe*, übersetzt von *Lessing*. 2te Ausg. S. 77, 80 f.

somhed paa Andres Dom — thi dersom vi kunde, som det træffende kaldes, "samle os", vilde vi ogsaa kunne finde Ordet, og der komme virkelig Tider, da Sproget langt lettere, end ellers, flyder fra vore Læber.

6.

Hvad vi med det her Anførte have villet bringe til Erkiendelse, er, at Hukommelsens Mangler, naar den ikke let og fuldstændigt og paalideligt kan giengive det Forlangte, ikke vise, at dette er udslettet af Sindet, med andre Ord, at ingenlunde alt det er tabt, som synes glemt. Dersom det maaskee vilde være for dristigt at paastaae, at Alt, hvad der med tilstrækkeligt Liv har været i Sielen, er giemt i dens Dybder, og at Glem-somhed kun er et Navn for Öieblikkets Phænomener, saa tör vi dog vel sige, at dersom en Forestilling virkelig er ganske udslettet af Sielen, da er det, fordi den ikke var rigtig, klart, levende, dybt opfattet. Vi höre ofte dem, hvilke Alderen har svækket, klage over, at de, medens de klart erindre, hvad de tidligere have seet og hört, let forglemme, hvad nyligen er dem bibragt, hvilket da uden Tvivl beroer paa, at deres Evne til at opfatte er slövet. Overalt bevares unegtelig Det bedst i Erindringen, hvorpaa vi meest have kunnet og villet henvende Opmærksomheden, hvilket vi altsaa bedst have opfattet. Af denne Aarsag have de forskellige Mennesker, efter deres Individualitet, Hukommelse for forskellige Slags Gienstande. Der ere de, som besidde en overordentlig Hukommelse for Navne eller Tal, Andre beholde med Lethed en sammenhængende Række af Ord, en Tale eller et Digt, medens de vanskeligere opfatte de enkelte Ord af fremmede Sprog, hvilke Andre have et saa særdeles Talent til at lære, et Talent, der ofte ikke er forbundet med nogen anden fortrinlig Egenskab, Ogsaa maa man erkiende en egen Sted-Hukommelse, i det Nogle strax kunne orientere sig, og let finde Veien tilbage, ligesom de, ved Opmærksomhed for Orden, erindre, hvor de have henlagt enhver Ting, hvorimod

Andre, fordybede i deres egne Tanker eller sysselsatte med andre Gienstande, Intet have bemærket, hvorved de kunde gienkiende Stederne. Mærkværdigt er det, hvorledes de, der have ret Sands for det Romiske, kunne i en lang Fortælling gientage ethvert pudseerligt Ord, enhver latterlig Gebærde ved en Begivenhed, hvorom Andre, der ligesaa vel vare tilstede, strax ere færdige med deres Beretning.

7.

For at forklare, hvorledes Forestillingerne vende tilbage i Sindet, har man udtænkt nogle saakaldte *Idee-Associations-Love*, hvorom dog *Hegel*³⁷⁾ med Rette bemærker, deels, at det ikke er *Ideer*, der saaledes fremkaldes, deels, at de ikke ere *Love*, da meget mere herved Vilkaar og Tilfældighed finder Sted, hvilket er det Modsatte af en *Lov*³⁸⁾. Det er nu vel saa, at Gienstande, der have et fælles Kiendetegn³⁹⁾, eller der have været forbundne, eller let kunne forbindes i Bevidstheden, eller hvorledes man ellers vil beskrive dette Forestillingernes Slægtskab, vække hinanden i Bevidstheden; men dette er ingen *Lov*, thi meget ofte skeer det ikke, og den ene Forestilling fremkalder ikke altid de samme tilforn dermed forbundne Forestillinger. Naar f. Ex. flere Forestillinger have været forbundne i Henseende til Tiden, og een af dem fremkommer i Bevidstheden, da gaaer Sielen undertiden derfra til det Samtidige, undertiden til det Foregaaende eller det Efterfølgende, og kan saaledes til hiin knytte høist forskellige Rækker af Forestillinger. Overalt komme ideligen en Mængde Forestillinger uvilkaarligen tilbage, og da sige vi, at de *falde os ind*. Men for saadanne "Indfald" bør Sielen ikke for meget gives til Priis, og hvor-

37) Werke VII. 2te Abth. S. 329.

38) "De angive kun Mueligheder, og have kun Gyldigheden af particulære, ei af almindelige Sætninger". *Sibbern, Psychologie* S. 193.

39) *Erdmann, Grundriss der Psychologie* S. 76.

vel mange Forestillinger uophörligen, og ofte meget ubeleiligen, ville paa-trænge sig, bör vi dog ikke tabe al Raadighed derover. Thi der gives virkelig en "Konst at glemme", eller, vi formaae til en vis Grad at trænge Forestillingerne tilbage, og at gientage dette saa ofte, at de omsider, i det mindste til en Tiid, synke hen i de ubevidste Regioner af Sielen. Men saaledes formaae vi ogsaa at kalde dem frem derfra, om de endog først synes ligesom dybt skjulte, og da siges vi *at besinde os* derpaa. Besindighed er altid en skön Sag, og saaledes er det ogsaa en dyrebar Evne, hvorved vi formaae at stige ned i vort Væsens Dybder, og derfra at hente frem, hvad vi behöve eller ønske.

Jo mere vi, og kun med altfor god Grund, klage over vor Glem-somhed, at saa Meget, der tilforn var i Sielen, igien er forsvundet deraf, desto trösteligere er det at overveie, at dette for en stor Deel kun er til-syneladende, og at ikke Alt er tabt for stedse, hvad til en Tiid synes at være det. Vel foreholder man os, at med Legemets Svækkelse svækkes ogsaa Hukommelsen, og at vi maae underkaste os den Nödvendighed, at der af alle Sielens möisommeligen samlede Rigdomme tilsidst Intet bliver tilbage, uden hvad det tilforn lykkedes os at benytte til et eller andet blivende Værk, som kan være Efterslægten til Arv, men os ikke mere til Besiddelse. Men de samme Erfaringer, efter hvilke dette antages, stadfæ-ste uden Tvivl vor Hovedsætning, at Hukommelsens temporære Mangler ingenlunde vise, at Det er tabt for stedse, som den for en Tiid ikke for-maaer at kalde tilbage. At Hukommelsen svækkes ved Sygdom, er sædvan-ligt, og dette finder undertiden Sted i den Grad, at Reconvalescenten har glemt næsten Alt, hvad han vidste, og maa begynde at lære endog Elementerne paany. Men da seer man ogsaa, at Hukommelsen efterhaanden vender tilbage, og igien finder i Sielen, hvad denne tilforn havde glemmt. *Puysegur*, en maaskee noget eensidig, men dog paalidelig Iagttaget, beretter om en Dreng, som i sit 4de Aar havde maattet underkastes en Operation paa Hiernen. Efter denne fik han Tilfælde af Vanvid, og tabte ganske Hukommelsen, saa han

ikke vidste, hvad han havde foretaget for en Time siden, og ikke gienkiendte Personer og Ting, som han havde seet faa Öieblikke forud. Ved at magnetiseres kom han i somnambul Tilstand, og i denne erindrede han sig nöie sit hele förrige Liv; han beskrev den Operation, der i saa tidlig Alder var foretaget med ham, de Instrumenter, der vare blevne anvendte m. v. Saaledes förte denne Dreng i den Tiid, han blev magnetiseret, et underligt dobbelt Liv, eet vaagent, hvori kun Öieblikkets Indtryk virkede paa ham, og et somnambult, hvori hans hele förrige Liv var oplukket for ham⁴⁰). Mærkelig er ogsaa Beretningen om en lærd, mangesidig uddannet Mand, som efter en Feber næsten ganske havde tabt Hukommelsen, og maatte, som et Barn, lade sig undervise paany. En Dag holdt han pludselig inde med Læsningen, lagde Haanden paa Hovedet og sagde, at han havde en egen Fölelse deri, og at det var ham, som om han nu atter vidste Alt, hvad han tidligere havde vidst, hvilket da siden bekræftede sig⁴¹).

8.

Var altsaa Erindringen i Legemet, efterdi en Forandring i Legemet lösnede dens Baand? — Det er en almindelig Mening, at Hukommelsen mere end de övrige Sieleevner hænger sammen med Legemet. Skiöndt jeg ikke veed, med hvilken Grund man antager dette — thi, de individuelle Forskielligheder fraregnede, pleie Evnerne temmelig ligeligen at styrkes og svækkes — vil det dog her paaligge os at tage Hensyn paa de Theorier, som ville forklare Hukommelsens Phænomener af legemlige Affectioner. Vi ville herved i Særdeleshed holde os til *Bonnet*⁴²), thi skiöndt

40) See *Tafel*, die Fundamentalphilosophie I. 563 f.

41) *Autenrieth*, Rede über das Gedächtniss S. 20; efter *Abercrombie*.

42) *Tetens* bemærker (*Philosophische Versuche über die menschliche Natur* II. 240), at, skiöndt denne Theorie tidligere er fremsat (i et i sin Tiid berömt Værk, *Essai de Psychologie*), har *Bonnet* dog saaledes uddannet den, at den billigen kan bære hans Navn.

den af ham fremsatte Theorie siden er bleven saaledes modificeret, at den maaskee vil synes forældet, er Anskuelsen dog i det Væsentlige bleven den samme i de senere materialistiske Theorier, og hvad der gielder om hiin, vil let kunne anvendes paa disse⁴³).

Bonnet altsaa antager, at Hukommelsen er heftet til Legemet, efterdi de Aarsager, der kun indvirke paa Legemet, svække, nedbryde, eller styrke Hukommelsen⁴⁴). I enhver Sandses Organ er der en utallig Mængde af Fibrer eller Nervetraade, skikkede for de forskellige Arter af Sandsninger, som Sandsen kan opvække i Sielen, saaledes i Lugte-Organet Nerve-traade for de Smaalegemer, der udstrømme fra Rosen, andre for dem, der udstrømme fra Nelliken⁴⁵). En saadan Nervetraad, der endnu intet Indtryk har modtaget af sin Gienstand, kaldes en Jomfru-Fiber, og indvirker ikke paa Sielen; men naar Indtrykket af Gienstanden har sat den i Bevægelse, frembringer den en Modification i Sielen, men bliver ogsaa selv, ved at tabe sin Jomfruelighed, anderledes modificeret; den faaer en større Lethed til paany at komme i Bevægelse, og af denne Nervetraadens Disposition til at laane sig til disse Bevægelser og at gientage dem afhænger Hukommelsen⁴⁶). Det er saaledes ikke Sielen, der beholder Følelsen af sine Modificationer, men det er Nervetraadene, og ved dem Hiernen, der beholder Beqvemheden til at modificere Sielen paa en vis Maade⁴⁷). Desuden finder mellem flere Sandsninger af forskiellig Art et Forhold Sted, hvorved de henhøre til samme Slægt, og saaledes ville ogsaa de derhen

Tetens kalder denne nye psykologiske Bygning et Mesterstykke af philosophisk Architectonik; imidlertid modsætter han den dog en Opposition, men som kun er lidet skarp.

43) Egentlig har *Malebranche* angivet den Theorie, som *Bonnet* videre har udført; de la recherche de la verité, livr. 2, chap. 5. (Ed. 7. I. 294). *Cartesius* har en anden Theorie, hvorefter Hukommelsen dog synes at udgaæ fra Sielen, som derefter søger Legemets Hielp; see blandt Andet hans Skrivt de passionibus animæ Pars 1, Artic. 42.

44) Essai analytique sur les facultés de l'ame. Ed. 2. I. 45.

45) I. 60.

46) I. 46. 71 f.

47) I. 75.

hörende Nervetraade have et indbyrdes Forhold, saa at den enes Rystelse frembringer Bevægelse i de andre, og derved gienkalder Sandsningerne⁴⁸). Naar nu en Nervetraad, som tilforn har været i Bevægelse, paany bevæges, da fornemmer Sielen, at denne Nervetraad ikke er i samme Tilstand, som forhen, dens Indvirkning er anderledes modificeret, og deraf erkender Sielen, at Sandseredskabet tilforn har været afficeret, og det er derpaa, Erindringen (la réminiscence) beroer⁴⁹). Erindringen (le souvenir) har saaledes den samme Oprindelse, som Sandsningen selv; den beroer paa en Bevægelse, der er kommen i Nervetraaden, men paa en svagere Bevægelse, og har derfor mindre Intensitet⁵⁰). Hvad complicerede Forestillinger angaaer, da kan en Gienstand paa eengang sætte flere Knipper af Nervetraade, henhørende til een eller flere Sandser, i Bevægelse; disse Nervetraade staae i indbyrdes Forbindelse, de indvirke derfor gienbidigen paa hinanden, medens Gienstanden holder dem i Bevægelse, de komme derved i et Forhold til hinanden, som de forhen ikke havde, i det de nemlig faae en Vane til gienbidigen at sættes i Bevægelse; naar derfor et eller flere Knipper af disse Nervetraade ved hvilkensomhelst Aarsag paany komme i Bevægelse, meddeler Bevægelsen sig til alle de övrige Knipper, og den hele Forestilling frembringes paany⁵¹).

Hvor lidet tiltalende endog denne Theorie uden Tvivl nu vil synes de fleste Læsere, vil det dog, for at oplyse, hvilke Spörgsmaal herved forekomme, være tienligt at fatte den noget skarpere i Öie.

Tænke vi os da en saakaldet compliceret Forestilling, for Exempel den af en Væg, behængt med Malerier. Det Hele er en Gienstand, og jeg kan, naar jeg seer en anden Væg, hvor Malerierne hænge i en lignende, eller ogsaa i en ganske forskiellig Orden, gienkalde mig hiin. Der-

48) I. 64.

49) II. 72.

50) II. 105.

51) II. 148 ff.

næst er ogsaa hvert enkelt Malerie en Gienstand, og paa hvert Malerie atter enhver enkelt Figur, og paa enhver af disse Hovedet, Arme, Been, Beklædning o. s. v., og alle Enkeltheder derved. Desuden er endnu Rammen om Maleriet og dens Forzinger, hver for sig, en Gienstand. Hvilken Masse af Nervetraade, ja af Knipper af disse, vil da være forbrugt til denne ene Væg! Men nu vender jeg mig til en anden Væg i Galleriet, som ligeledes bemægtiger sig sine Knipper af Nervetraade, og paa et af Malerierne seer jeg en Figur, som enten i det Hele, eller blot i Henseende til Ansigtstrækkene eller til Stillingen o. s. v. ligner en af dem, jeg saae paa den første Væg. Søger nu den derved afficerede Nervetraad den tilsvarende, med hvilken den tilforn ikke stod i nogen Forbindelse, op i et af de andre Knipper, og gienkalder saaledes Sielen den første Forestilling? Vi behøve ikke at udføre dette videre, thi Enhver vil let see, hvor utallig en Mængde af de meest forskellige Combinationer herved vil fremstaae. Vi vende os derfor til et andet Exempel. Jeg hører en af flere Ord bestaaende Sætning fremsiges, og faaer derved en compliceret Forestilling. Ethvert af disse Ord — maaskee rettere enhver Stavelse, men vi ville nu blive staaende ved Ordet — har sat en til Höresandsen henhørende Nervetraad i Bevægelse, og ethvert af Ordene en forskiellig. Men ethvert af Ordene har jeg tilforn hört utallige Gange i ganske andre Forbindelser; griber nu hele Sætningen et nyt Knippe, da fremkommer ingen Erindring, og jeg gienkiender intet af Ordene; bringer derimod ethvert Ord den Nervetraad, det tilforn har anslaaet, i Bevægelse, da finder den denne Traad i eet Knippe, men det næste Ord finder maaskee sin Traad i et ganske andet Knippe, thi i denne Forbindelse hørte jeg ikke Ordene tilforn; og da Nervetraadene i ethvert Knippe staae i indbyrdes Forbindelse, vil herved den meest confuse Mængde af Forestillinger forekomme i Sielen, istedenfor at den foredragne Sætning just skulde frembringe Klarhed. Fremdeles har den hørte Sætning ikke blot en Klang, men et Indhold; dette Indhold bliver ogsaa en Forestilling, hvilken Sielen fornemmer, og hvilken

den gienkiender, naar den atter fremkaldes. Faaer dette Indhold ogsaa sin egen Nervetraad? og til hvilket af Sandse-Organerne henhører den? Jeg hører den samme Sætning i et andet Sprog; Lyden er meget forskiellig, den afficerer ganske andre Nervetraade; dog opkommer den samme Forestilling om Indholdet i Sielen. Jeg læser den samme Sætning i en Bog; her er det Nervetraade, der henhøre til et andet Sandssystem, nemlig Synets, der afficeres, og dog opvækkes den samme Forestilling om Indholdet.

Disse Exempler kunde let mangfoldiggjøres i det Uendelige. Men dersom endog denne Theorie kunde forklare, at tilforn havde Forestillinger paany opkomme i Sielen, i det enten de samme Gienstande atter gjöre Indtryk paa Nervetraadene, eller disse ved deres Rapport til andre Traade atter komme i Bevægelse, da forklarer den aldeles ikke, hvad dog er Væsentligt ved Hukommelsen, at den senere Forestilling erkiendes som identisk med den tidligere. For at dette kan skee, maa jo en Sammenligning finde Sted, hvilket forudsætter, at den tidligere Forestilling endnu er tilstede i Sindet, om endog tilbagetrængt, med andre Ord, at den erindres, og at Hukommelsen kan fremkalde den paany. Men dette psykiske Phænomen var det just, man vilde forklare.

Det Sagte vil let kunne anvendes paa Undulations-Theorien, som kan være til stor Tieneste i det Physiske, men i det Psychiske aldeles Intet forklarer. Man tænke sig blot, at man læser en skreven Sætning. Ethvert Bogstav maa i Synsnerven bevirke en Svingning, som igien i Hiernen frembringer en Figur, hvilken, i Analogie med Klangfigurerne, kaldes en Lysfigur. Men jeg forstaaer ikke det Læste, med mindre jeg veed, hvilken Lyd Bogstaverne betegne, altsaa ligesom oversætter Lysfigurerne i Klangfigurer. Klangfiguren er det her ikke Sandsen, men Hukommelsen, der frembringer eller fremkalder for Forestillingen, saa at det her ikke er Figuren, der forklarer Hukommelsen, men Hukommelsen, der forklarer, at Figuren, dunklere eller tydeligere, viser sig for Sielen. Fremdeles for-

staaer den Læsende først hvert Ords Betydning, dernæst den hele Sætnings Betydning; de enkelte Ord forsvinde maaskee efterhaanden af Bevidstheden, men Indholdet bliver, kan igien fremkaldes, og da indklædes i andre Ord — har dette Indhold ogsaa en egen Figur i Hiernen? Endelig vender ogsaa her det samme Spørgsmaal tilbage: Dersom endog Tankens Fremkomst paa saadan Maade lod sig forklare, hvorledes forklarer man heraf, at den gienkiendes som en allerede havt Tanke? — Saaledes ere vi med alt dette ikke komne eet Skridt videre.

9.

Physiologerne synes nu temmelig enige om, at der i Hiernen ikke findes noget eget Organ, eller egne Organer, for Hukommelsen, men at den store Hierne med sin hele Masse er Medium for de psykiske Phænomener⁵²). Om nu virkelig Hukommelsen mere end de övrige Sieleevner skulde være afhængig af de legemlige Tilstande, er en temmelig ufrugtbar Undersøgelse, thi da denne Afhængighed ikke kan negtes med Hensyn til samtlige Sieleevner, kommer det kun Lidet an paa, om den ved en vis Evne skulde finde Sted i en höiere eller ringere Grad.

Et Menneske fremtræder ikke i denne Verden uden en Indvirkning af Faderen paa Moderen; efter sin første Dannelse er det en Tiidlang i den største Afhængighed af Moderen, hendes legemlige Beskaffenhed og Tilstande indvirke uafbrudt paa Fosteret, ja endog de aandelige, f. Ex. naar Moderen siges "at forsee sig paa Noget". Naar denne Forbindelse er löst, skiönt dens Følger ikke ophævede, er Mennesket stedse, ikke at tale om den solariske og lunariske, under den telluriske Indflydelse, hans Tilværelse kan ikke vedligeholdes uden de jordiske Stoffer, han tilegner sig og snart igien slipper, Jordklodens mange forskiellige Kræfter indvirke, snart begunstigende og snart nedbrydende paa ham, han bliver omsider

52) See *Autenrieth* anf. St, S. 13.

affædig, og, skiönt man ikke kan sige, at legemlig og aandelig Affædighed altid tiltage i samme Grad, ligger dog ogsaa den stærkeste aandelige Kraft tilsidst under, indtil Mennesket endelig giver Jorden det Jordiske tilbage.

Saavidt maae Alle være enige; men naar Spørgsmaalet opstaaer om det Aandeliges eller det Legemliges Prioritet, da dele Meningerne sig. Hvor cras-materialistisk endog det Svar er, at, som Legemet under alle hine, tildeels ganske tilfældige, Indflydelser danner sig, saadant bliver ogsaa hvad vi kalde Menneskets aandelige Væsen: saa er det dog dette Svar, der ideelig paany kommer os imøde, hvorvel i forskellige Skikkelser. Vi vide det ret vel, at i Mennesket er det Legemliges og det Aandeliges Begyndelse samtidig, men i Ideen maa nødvendigvis det aandeliges Prioritet fastholdes. Vi see allevegne Individuations-Principet at giøre sig giældende, og jo høiere vi stige op i Væsenernes Række, desto mere see vi Individerne at træde ud fra hinanden; men et Individ er ikke en tilfældig Sammenhobning, men en i bestemt Skikkelse fremtrædende Idee. Det er denne Erkiendelse, der ligger til Grund for den gamle Mening⁵³), som i Særdeleshed *Georg Ernst Stahl* forfægtede, at Sielen selv bygger sig sit Legeme, saa at det kan svare til dens Bestemmelse, til den Sielen tildeelte Activitet (*activitatis modulo*)⁵⁴). Der er aabenbar for Legemet et Schema, en bestemt Form, hvorefter de materielle Dele samle og ordne sig, forsaavidt de udvortesfra mödende Hindringer tillade det; disse Hindringer arbejder den indenfra udgaaende Kraft stedse paa at overvinde, og de nye materielle Dele, som den uophørlig tilegner sig i de afgaaendes Sted, indordner den i Legemet efter det oprindelige Schema⁵⁵). Dersom dette Schema, eller

53) See *Cudworthi Systema intellectuale*, rec. *Moshemius* pag. 151 not.

54) *Theoria medica vera*. Ed. 2. pag. 205. *Negotium otiosum (adversus Leibnitium)* pag. 104.

55) Naar *Sibbern* (*Psychologie* S. 53) siger, at "det er Livsvirksomheden, der skaber sig sit Legeme, men med det Samme constituerer sig til en i Organismen subsisterende Siel", da bemærke vi blot, at det ikke er Livsvirksomheden i Almindelighed, der skaber Le-

denne Form ikke var, kunde vi egentlig ikke sige, at Mennesket har eet Legeme, thi det Materielle skifter uophørlig, men hiint Schema, det egentlige Legeme — ikke det forgængelige Kiød og Blod, som ikke kan arve Guds Rige (1 Kor. 15, 50) — opstaaer stedse paany i nyt Stof. Til en Tiid gaaer det frem i stedse mere udviklet Skikkelse, derefter kommer der vel en Tiid, da Kraften til at udvikle sig mere og mere forsvinder, men Træet har ikke tabt sin Spirekraft, fordi det mod Vinteren taber sine Blade, og Sielen ikke sin Kraft til at virke, danne og ordne, hverken fordi hver Aften Søvnen overskyggede den, eller fordi Legemet under en Sygdom til en Tiid tabte sin Fylde, eller fordi det jordiske Legeme tilsidst har udtient, og Sielen efter den samme Lov, ifølge hvilken den indordnede sig i denne Tingenes Orden, indordner sig i en ny, hvor den, skiøndt under andre Betingelser, ligesaa vel kan danne sig en ny Organisation efter sit Schema, som den under Jordlivets Betingelser dannede sig en saadan.

Det er her ikke Stedet at gaae videre i disse Undersøgelser, vi vilde kun, ved i Almindelighed at forudsætte det Aandeliges Prioritet for det Legemlige, ogsaa gjøre den giældende med Hensyn til Erindring og Hukommelse. Det forstaaer sig, at ligesom en Mængde af de Forestillinger, Erindringen opbevarer, komme til os ad den legemlige Vei, saaledes er det ofte ved legemlige Incitationer, at de samme Forestillinger paany fremkomme i Sielen; vi negte heller ikke, at de legemlige Organer ere i Virksomhed, naar vi fremkalde Noget i Erindringen, og at deres Svækkelse eller Destruction hindrer Hukommelsen, endog kan gjøre dens Anvendelse umuelig, thi dette finder Sted ved enhver af Sielens Functioner, endog ved

gemet, men den individualiserer sig, i det den tillige danner Legemet just for dette bestemte Individuum. Vil man, som Nogle vise sig tilbøielige til, hellere kalde denne individuelle Livsvirksomhed "en guddommelig Idee," eller "en Psyche" end "en Siel", da gjør dette i sig selv Intet til Sagen; men det er ganske vilkaarligt, først at ville bruge Ordet "Siel", naar Bevidstheden er vaagnet. Det er dog Sielen, der udvikler sig, Sielen, der kommer til Bevidsthed, det er den, der tilegner sig det Legemlige, og danner det efter sit Schema.

den abstracteste Tænkning, der ogsaa trætter de legemlige Organer, og forhindres ved Forstyrrelser i disse. Derimod var det vor Hensigt at oplyse, til hvilke Urimeligheder det fører, naar man enten sætter Hukommelsen i Nerve-traadene, eller lader den uendelige Masse af Svingninger eller Billeder opbevares i Hiernen, og hvor aldeles ikke dette dog forklarer det Væsentlige ved Hukommelsen, Gienkaldelsen af Forestillingerne. Erindringerne ere i Sielen, i sine egne Dybder søger Sielen dem, naar den vil komme dem ihu, og forsaavidt de legemlige Organer derved gjøre Tieneste, er det Sielen, der sætter dem i Bevægelse; selv naar et udvortes Indtryk foranlediger de tidligere Forestillingers Gienkomst, da komme de dog frem af Sielen selv. Derfor kalder Sielen ofte ved den givne Foranledning en urigtig Forestilling frem, eller vælger mellem flere, der tilbyde sig, indtil den finder den rette; derfor blander den sine egne Opfindelser i det Spil af virkelig havte Forestillinger, der, især i den drømmende Tilstand, uvilkaarligen paatrænger sig.

10.

En aandrig Forfatter, der, uden Tvivl med Rette, i Physiologien har et berømt Navn, *C. G. Carus*, har nylig, men, som det synes os, med mindre Held, forsøgt sig i Psychologien. Han antager med *Stahl* det Aandeliges Prioritet, det er en guddommelig, evig, men aldeles ubevidst Idee, der i Timeligheden fremtræder i en Organisation, og efterhaanden udvikler sig til Siel og Aand⁵⁶). Men hvorvel Ideen saaledes efterhaanden kommer til Bevidsthed, er der dog en Region af Sielelivet, i hvilken ingen Straale af Bevidsthed trænger ind, det absolut Ubevidste. Mod dette staaer det relativ Ubevidste, d. e. det Omraade af et virkelig allerede til Bevidsthed kommet Sieleliv, som dog for en Tiid igien er blevet ubevidst,

56) Psyche S. 153.

men ogsaa igien vender tilbage til Bevidsthed⁵⁷⁾. I dette relativ Ubevidste gaae efterhaanden alle i det bevidste Liv vundne Følelser og Erkiendelser over, forandre dette, og indvirke derfra stedse paa det bevidste Liv — det Ordnete og Skiønne velgiørende og fremmende, det Raae og Uskiønne forstyrrende og hindrende; og ligeledes indvirker det relativ Ubevidste paa det absolut Ubevidste, som forestaaer Organismens Dannelse og Omdannelse⁵⁸⁾. De Forestillinger, der saaledes ere gaaede over i det relativ Ubevidste, have dog et latent Liv, under visse Omstændigheder komme de, ofte længe efter, igien frem, og vi have intet Beviis for en absolut Forglemmelse. Men, da Forestillingen er betinget af en eiendommelig central Modification af Innervationsspændingen i Hiernen, maa der nødvendig finde et vist Sammenhæng Sted mellem den muelige Varighed af denne Modification i Innervationsspændingen og den muelige Varighed af en Forestilling. Ganske at tabe Forestillinger er derfor kun for saavidt mueligt, som den organiske Betingelse for deres Bestaaen vedvarer. Skiönt saaledes alle enkelte Forestillinger og Følelser ikke kunne vedvare ud over Organisationen selv, følger deraf dog ingenlunde, at Forestillings- og Følelses-Livet ingen Indflydelse skulde have paa vor Tilværelses Grund-Idee⁵⁹⁾. Tværtimod maa denne Grund-Idee — Det i os, som alene kan være evigt — ved sin Tilværelse i det særskilte timelige Liv nødvendig erfare en vis Modification, en Omstemning, en Potentsering eller Depotentsering⁶⁰⁾. Da nu Alt, hvad der bliver til, er forgængeligt og timeligt, kunne alle særskilte Aabenbaringer af vort Væsens saavel ubevidste som til Bevidsthed komne Grund-Idee, de have hvilket Navn de ville, efterdi de blive til i Tiden, ikke være evige⁶¹⁾. Men ved sin Indvirkning paa Sielens inderste

57) S. 66.

58) S. 76 f.

59) S. 207 ff.

60) S. 230.

61) S. 476 f.

Væsen hæves dette Forgængelige, skiöndt ikke i og for sig, dog i sine Følger til et Evigt; alt det Enkelte, skiöndt i sig selv forgaet og forsvundet, er dog ikke ganske forsvundet og tabt, thi det har i Sandhed efterladt Mennesket som en Anden, det har fremmet Væxten af Ideens uforgængelige Væsen, og saaledes er der Det, som tillige kan være et Forgængeligt og et Evigt⁶²⁾. Men dette Evige i Mennesket kan, naar det igien har aflagt Formen af et timeligt Liv, ikke tænkes som et Bevidst, men som et Ubevidst, det er, udenfor al individuel Bevidsthed. Naar Ideen, efterat dens Tilværelse i et timeligt Liv fuldkommen er ophört, igien ganske vender tilbage til sin oprindelige Væren, kun beholdende Det, som den under denne Tilværelse har vundet eller tabt i umiddelbar Forögelse eller Formindskelse af sin Energie, saa tör man ikke kalde det egentlig Evige i Sielen, som stedse paany födes, og stedse paany ogsaa opgiver det Timelige, et Bevidst, men "kun et Guddommeligt, Oprindeligt, Ubevidst"⁶³⁾.

Ogsaa i dette Referat have vi været vidtlöftigere, fordi ogsaa denne Forfatter kan gielde som en Repräsentant for saare Mange. Men det er ikke uden Beklagelse, at vi see en Forfatter af Aand og Fortieneste saaledes at tabe sig blandt de Mange, see ham, efter saa mangel tiltrækkende og lærerig Fremstilling, saa mangt et dybere Blik, tilsidst at ankomme ved det ganske Trivielle, thi triviellere er vel i disse Tider Intet, end denne Anskuelse af det menneskelige Liv; den er i Grunden intet Andet end den blot sandselige Betragtning af, at en menneskelig Tilværelse fremkommer, udvikler sig, og igien forsvinder. Vil man sige, at denne Theorie dog hæver sig over den blot sandselige Betragtningmaade derved, at den erkjender, at det er den samme Grund-Idee, der stedse paany aabenbarer sig i forskellige Tilværelser, forskellige timelige Former: hvorpaa støtter da denne Erkjendelse sig i denne Theorie? Hvorledes kan der være Tale om et "Samme", om en vedvarende Individualitet

62) S. 478 f.

63) S. 490 f.

— hvor dog Individet maa være noget Særskilt fra de övrige Individer — naar alt Særskilt, al individuel Bevidsthed er forsvunden? At i denne Tilværelse Menneskets Grundvæsen bliver det samme, erkiender han i sin Selvbevidsthed; men dersom ved denne Tilværelses Ende al Erindring, al Selvbevidsthed er aflagt som et opslidt Klæde, for hvem bliver han da den Samme? Ikke for sig selv, thi han veed Intet derom; ikke for os Andre, thi dersom han endog ved en Sielevandring opstod for vore Öine i en ny Skikkelse, da kunde vi maaskee vel erkiende Lighed, men ikke Identitet. Maaskee for Gud? Men efter det Foranföerte synes "det Guddommelige" at være ubevidst; identificeret med Naturen, veed denne Guddom Intet om sig selv, Intet om dem, den nærer ved sit Bryst, og igien fortærer; medens i det menneskelige Væsen Grund-Ideen efterhaanden hæver sig til Selvbevidsthed, og saaledes i den, rigtignok kun korte, Tiid, denne varer, upaatvivlelig staaer paa et höiere Punct end det oprindelige, da bliver Guddommen selv i sin ubevidste Oprindelighed, og det Menneskelige staaer saaledes i sin Blomstringstiid over det Guddommelige; derfor siges der ogsaa, at det Evige, som bliver tilbage, naar Sielen har opgivet det Time- lige, er "kun et Guddommeligt".

Denne Theoric kan være ret beqvem for dem, der glæde sig ved at have erhvervet hvad de kalde en energisk Charakteer, men vel kunde ønske, at Livets enkelte Handlinger sank i evig Forglemmelse⁶⁴). Men dersom ethvert Indtryk, Livet frembragte, svinder med den Organisation, hvori Innervationsspændingen bevirkes, da er ogsaa det Du og Jeg, hvorpaa Rierligheden beroer, al Troskab og Hengivenhed og Taknemmelighed sunket i den redningslöse Afgrund. Bestaaer Opstandelsen til et nyt Liv

64) Mors, quam pertimescimus et recusamus, intermittit vitam, non eripit. Veniet iterum, qui nos in lucem reponat, dies. quem multi recusarent, nisi oblitos reduceret. Seneca, epist. 36. "Hvilken Udödelighed!" udraaber Lessing ved at anföre dette Sted. Ueber die Elpistiker. Werke, herausgegeben von Lachmann, XI. 53. Om Saint-Simonisterne bemærker V. Cousin: Leur immortalité est une suite de métempsycoses sans conscience et sans memoire. Philosophie populaire pag. 17.

kun deri, at Grundideen aabenbarer sig i en ny Livskreds, og Dommen over Sielen kun deri, at en sunken Idee ikkun kan aabenbare sig i en ringere, en udviklet Idee kun i en höiere Livsform⁶⁵), men alt dette uden Bevidsthed og Erindring om den forrige Tilstand: da er det ikke Sielen selv, der opstaaer og dömmes, men en Anden, thi et Selv, en personlig Identitet er kun ved Selvbevidsthed. Udsigten for Sielen vil da kun være den, at der, efter dens Tilbagevenden til det Ubevidste, vil fremkomme en ny, fortrinligere eller uværdigere, Personlighed mere i Verden, men som ikke vedkommer den, thi den Personlighed, som "feilede og stræbte, som leed og levede", er evig fortabt.

Vi bede for alle Ting bemærket, at vi ingenlunde sammenblende Forfatteren med hans Theorie; tværtimod erkiende vi, at hans i mange Henseender fortrinlige Personlighed ogsaa i dette Værk er fremtraadt i mange skiønne Inconsequentser. Saaledes have vi ikke overseet det Sted, hvor han siger: "Den höieste Grad af almindelig fuldendt Bevidsthed kan ikkun forudsættes i selve det Guddommeliges höieste Mysterium. Dette Guddommelige, hvis Væsen for vor Erkiendelse ikkun kan vise sig (erscheinen) som en stor Hemmelighed, som et höieste almindeligt Ubevidst, maa dog i og for sig nödvendig forudsættes som allevegne og absolut i enhver Aabenbaring af dets Væsen sig selv skuende, sig selv som et Frit og Evgigt erkiendende"⁶⁶). Men for denne Forudsætning synes der ikke at være Anledning, neppe engang Plads, i dette System. Dersom vi ikke kunne erkiende Andet, end at Alt oprinder af det Ubevidste og igien vender tilbage til det Ubevidste, hvad berettiger os da til at forudsætte et seende Öie, som betragter det evig vaxlende Skuespil, men som tilslører sig, saasnart vi ville betragte det? Dersom den Bevidsthed, der fremblusser i den menneskelige Tilværelse, er en Udstraaling af en evig Bevidsthed, hvorfor tager

65) Psyche S. 491 f.

66) S. 481.

den da tilbage, hvad den gav? Forlystes den ved at skue disse Lys omkring sig i Alverdenens vide Riger, hvorfor udstraaler den da ikke i dem en Lyskilde, saa at de ikke igien slukkes? Kan den ikke? eller vil den ikke?

Det er vist nok, at hvad der har havt en Begyndelse, ikke er evigt, men hvormed beviser man, at det ogsaa nödvendigen er forgængeligt? Kan det vedvare i en kortere Tiid, hvorfor da ikke i en længere, ja i en uendelig Tiid? Dersom Alt, hvad der bliver til, hvad der har en Begyndelse, er forgængeligt, da maa dette ogsaa gjelde om den Forandring, Modification, Omstemning i Grundideen, som Forfatteren antager at bevirkes ved de i det timelige Liv vundne Erkiendelser og Fölelser; thi ogsaa denne har havt en Begyndelse i Tiden. Men herimod ville vi blot anföre Forfatterens egne Ord: "Dersom det timelige Livs hele Historie ikke indeholdt et Resultat, et vist Facit for vor Tilværelses evige Grundidee, dersom ethvert Liv uden Virkning löb tilbage i sig selv, til det samme Begyndelsespunct, hvorfra det var gaaet ud, da manglede det enhver fornuftig Grund, ja det var egentlig i sig selv en Lögn, fordi Alt i os tyder hen paa, og med Bestemthed lader vente, at de tusindslags Aabenbaringer og Yttringer af Ideen virkelig maae have en vis Følge for den evige Kierne af denne Tilværelse, og fordi da Intet i Sandhed svarede til hvad der saa bestemt er antydet"⁶⁷⁾. Men var da Samvittigheden, var Kierlighedsdrivten i os mindre en Lögn, dersom det Bevidstes endelige Lod var at vende tilbage i det Ubevidste?

Den anden Mening, eller — vi tör vel sige — Vildfarelse, hvorpaa den her omhandlede Theorie stötter sig, er den, at Erindringens Sæde er i det Materielle, i den legemlige Organisation, thi deraf vilde vistnok følge, at Erindringen maatte forsvinde med denne Organisations Oplösning. Vi haabe i det Foregaaende tilstrækkeligen at have oplyst, at, hvilken endog de legemlige Organers Function er ved Hukommelsen, som ved Yttringen

67) S. 228.

af enhver Sieleevne, da er det ikke i det Legemlige Erindringen hefter, ikke af det Legemlige det kan forklares, at vi ere os bevidste, tilforn at have havt den samme Forestilling. Men er det i Sielens Dybder, at Erindringen maa söges, da forsvinder den ikke, fordi det jordiske Legeme nedbrydes; den kan synke i Dvale, ligesom jo ogsaa Tanke, Fölelse og Begiering; men naar vi forestille os Sielen i en anden Tilværelse omgivet af et Legeme, skikket for alle dens Functioner, da vil dette Legeme ogsaa være skikket for den Sielens Virksomhed, hvorved den fremkalder, hvad der var tilbagetrængt i dens Indre, men ikke var tabt⁶⁸). Finder man det betænkeligt, at Sielen saaledes giennem alle Tider skulde bære paa de mange, ikke blot sörgelige, men ligegyldige og tildeels usle Erindringer fra Jordlivet, da er det ikke Alt, der hefter i Sielen, Meget udslettes efterhaanden, vil især udslettes ved den store Overgang, og det kunde vel være, at Sielen, udviklet til større Frihed og Selvstændighed, kunde bedre lære, saavel den Konst at glemme, som den at erindre.

11.

Fra en af de nyeste Forfattere vende vi os til en af de gamle, thi i en Undersögelse om Erindring og Hukommelse bör jo *Plato* ingenlunde forbigaaes. Ogsaa han gör, ligesom *Aristoteles*, Forskiel mellem *μνήμη* og *ἀνάμνησις*. Han bemærker först, at, naar en Sandsning (*αἰσθησις*) skal fremkomme, maae haade Siel og Legeme være virksomme, thi Meget foregaaer i Legemet, uden at vi fornemme det, men da have vi ingen Sandsning. Sandsningens Opbevaring (*σωτηρία αἰσθήσεως*) kaldes Erindring (*μνήμη*). Men naar Sielen uden Legemet, enten gienkalder hvad den tilligemed Legemet har fornummet, eller selv i sig selv (*αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ*) söger

68) "Was ich auf itzt vergessen muss, habe ich denn das auf ewig vergessen?" *Lessing*, Erziehung des Menschengeschlechts § 99. Werke X, 329.

paany hvad der er glemmt, da siges den at ihukomme (*ἀναμνήσκεισθαι*)⁶⁹). Efter *Plato's* Mening ere altsaa Erindringerne i Sielen; der, i sig selv søger den dem, naar de ere glemte, men derfor ikke tabte; den *besidder* dem altsaa virkelig, skiøndt den for Öieblikket ikke *har* dem. Det forhold sig hermed, som — efter en Lignelse, *Plato* paa et andet Sted bruger — med en Mand, der i et Dueslag har mangeslags Fugle; han besidder dem vel, men, naar han vil have fat paa een af dem, maa han først giøre Jagt paa den. Herved kan han let komme til at gribe den urette, men griber han den rette, da først *har* han, hvad han dog allerede tilforn *besad*⁷⁰).

Det er bekjendt, at *Plato*, naar han saa ofte lader *Sokrates* anvende sin Jordemoderkonst for at udvikle de Erkiendelser, hvilke Sielen ved Underviisningen ikke lærer, men finder i sig selv, indklæder sin Anskuelse heraf i den Forestilling, at Sielen, för den klædtes i det jordiske Legeme, havde skuet det Sande og Guddommelige i det himmelske Lys, og derfra havde bragt Erindringerne ned med sig i denne Tilværelse⁷¹). Naar nu *Plato* endog tilskriver Erindringen det, at vi, i det selv de meest dyriske Drivter, saasom Hunger og Törst, først röre sig i os, söge og finde de Gienstande, der kunne tilfredsstille dem, uagtet Erfaringen endnu ikke har lært os det⁷²): da er dette neppe at forstaae bogstaveligen, men hvad der

69) *Philebus* pag. 33 sq. Dersom man ikke vil antage, at *Plato* sammenblander begge Ord, i det han just vil adskille deres Betydning, da maa man efter den Sætning: *καὶ μὴν καὶ ὅταν ἀναπόλησθαι πάλιν αὐτῇ ἐν ἑαυτῇ* sætte Punctum, og henføre den til det strax foran Sagte: *Τότε ἀναμνήσκεισθαι ποῦ λεγόμεν* ("Det Samme sige vi ogsaa, naar o. s. v."). Slutningssætningen: *Καὶ ταῦτα ξύμπαντ' ἀναμνήσεις καὶ μνήμας ποῦ λέγομεν* gaaer da paa alt det Foregaaende.

70) *Theætetus* pag. 197 sqq.

71) "Ὅτι ἡμῖν ἢ μάθησις οὐκ ἄλλο τι ἢ ἀνάμνησις τυγχάνει οὐσα, καὶ κατὰ τοῦτον (τὸν λόγον. ἀνάγκη ποῦ ἡμᾶς ἐν προτέρῳ τινὲ χρόνῳ μεμαθημένα ἃ νῦν ἀναμνησόμεθα. *Phædo* pag. 72) Ἐμβιάσας (ὁ θεὸς τὰς ψυχὰς) ὡς ἐν ὄχημα τὴν τοῦ παντὸς φύσιν ἔδειξε, νόμους τε τοὺς ἐμαρμένους εἶπεν αὐταῖς. *Timæus* pag. 41.

72) *Philebus* pag. 35.

skal vises er, at den Fornuft, som aabenbarer sig i det Hele, Verdens-Sielen, iboer ethvert Levende, giver det Liv og Næring⁷³), og at der formedelst denne det Heles Forbindelse er i Drivten selv en Kundskab, en Vished om den Gienstand, hvorpaa den gaaer⁷⁴). Saameget mindre kunde *Plato* blot tilskrive Erindringen om det i en tidligere Tilstand Oplevede dette, som han antager, at der ogsaa om det Tilkommende ere Forestillinger og Billeder i Sielen⁷⁵). Men skiöndt det Væsentlige i denne Lære er, at Sielen, ved dens Slægtskab med det Heles Natur, henter de höieste og vigtigste Kundskaber i sig selv, hvilket *Plato* kalder Erindring⁷⁶), og skiöndt han, naar han handler om Sielevandringerne, holder de nærmere Bestemmelser derom — som *Brandis* udtrykker det — i næsten eventyrlig Ubestemthed og giennemfletter dem med ironiske Træk⁷⁷): saa var det dog unegtelig hans Mening, at Sielen, og som denne enkelte Siel, har havt en Tilværelse — maaskee Tilværelser — för den nærværende⁷⁸), og derfra har bragt Erindringer med sig, som ligge skiulte i Sielen, men efterhaanden, dunklere eller tydeligere, udvikle sig. Endog for den spögefælde Tale, han lægger *Aristophanes* i Munden, om Menneskene, der tilforn vare sammenvoxne To og To, men nu, giennemskaarne, söge Hver sin oprindelige Halvdeel, og ikke tilfredsstilles för ved Gienforening⁷⁹), ligger uden Tvivl en Hypothese til Grund om en Forbindelse i en tidligere Tilværelse. Men saaledes tager Sielen ogsaa herfra med sig, hvad der var trængt ind i dens Indre; thi ligesom Legemet efter Döden endnu har dets oprindelige Skikkelse og de det i Livet paatrykte Mærker af Pleie eller af Li-

73) *ibid.* pag. 29 sq. Jvnf. *Platons Werke von Schleiermacher*, II. 3 Band S. 132.

74) See Bidrag til Læren om Drivterne, i det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs filosofiske og historiske Afhandlinger III. 28.

75) *Philebus* pag. 39.

76) *Τὸ δὲ ἀναλαμβάνειν αὐτὸν ἐν αὐτῷ ἐπιστήμην οὐκ ἀναμνησθεῖσθαι ἐστίν*; *Meno* pag. 85.

77) *Handbuch der Geschichte der Griechisch-Römischen Philosophie* II. 1 Abth. S. 445.

78) Jvnf. *Ritter*, *Geschichte der Philosophie* II. 313 ff.

79) *Convivium* pag 189 sqq.

delse, dets Væxt, dets Fylde, ogsaa Arrene af de det tilføiede Saar o. s. v., saaledes beholder ogsaa Sielen, naar den er afklædt fra Legemet, saavel hvad den havde af Naturen, som hvad der er bevirket i den ved Menneskets forskellige Stræben⁸⁰). Dersom, siger *Plato*, Döden var en Oplösning af Alt, da var den en Vinding for de Slette, som da ved Döden ikke blot bleve befriede fra Legemet, men ogsaa fra Sielen, og dermed fra deres Slethed. Men efterdi Sielen er udödelig, er der ingen Frelse for den uden i den Stræben at være god og forstandig, thi intet Andet tager den med sig i Underverdenen, end den Underviisning og Dannelselse, den har erholdt⁸¹).

Det er her ikke Stedet at gaee dybere ind i denne Undersögelse, ligesaa lidet som det kan være vor Hensigt at ville retfærdiggjøre *Plato's* Lære om Sielvandringerne, i hvilken vistnok Meget maa henregnes blot til Indklædningen, eller blot ansees som en Accommodation mod de i Folke-Religionen indflettede Myther, for hvilke han maaskee antog, at noget Sandt kunde ligge til Grund. Men unegteligt er det, at, ligesom *Plato* stedse erkjendte det Aandeliges Prioritet og Primat, saaledes var det ikke i Legemet, men i Sielen, han anviste Hukommelsen dens Sæde. Hvad enten fra en tidligere Tilværelse, eller først her begyndende sit bevidste Liv, bærer Sielen, efterdi den "er af Guds Slægt", ved Indtrædelsen i den jordiske Tilværelse dybt i sit Indre en, skiöndt dunkel, Bevidsthed af det Hele, af det Guddommelige og Evige. Dersom den her i et uværdigt Liv qvæler, forvansker, trodser denne Bevidsthed, da udslettes Sporene af Jordlivets Bröde ikke med dette; men efter et værdigt Liv hernede træder Sielen med den oprindelige Bevidsthed udviklet, og beriget med Jordlivets Erfaringer og Erindringer, ind i en höiere Tingenes Orden.

80) *Gorgias* pag. 524.

81) *Phædo* pag. 107.

Saaledes hævder Erindringen sin høie Plads i Menneskelivet, og hvad der prentede sig i Sielens Indre er ikke skrevet i Havets Bølge. Denne Sammensmelten af det Oprindelige i Sielen, som har sin Rod i det Evige, med Det, som vindes i den timelige Tilværelse, er udtrykt i den sindrige Mythe, at *Mnemosyne*, alle Musernes Moder, selv er en Frugt af Himmels Formæling med Jorden. Men de, der skulle optages paa "de Saliges Øer", maae allerede her have stræbt at befrie sig fra dette Livs Uselhed, og for Saadanne kunde det vel være, at *der*, ligesom ved Indgangen til Trophonius Helligdom⁸²⁾, Lethes Kilder randt ganske nær ved Mnemosynes.

82) Pausanias IX. 39. 4.

